ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД

ПРОГРАМА ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ 2019-2023

Момчилград 2019г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1.	Въведение	3
2.	Основание за разработване	4
3.	Нормативна база	5
4.	Общ профил на общината	14
5.	Политика по енергийна ефективност	30
6.	Състояние на енергийното отребление	34
7.	Цел и обхват	34
8.	Източници на финансиране	38
9.	Мерки за повишаване на енергийната ефективност	51
10.	Етапи на изпълнение	53
11.	Очаквани ефекти от изпълнението	54
12.	Наблюдение и контрол	55
13.	Отчет на изпълнението	56
14.	Заключение	56

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Повишаването на енергийната ефективност е един от основните инструменти, които водят до постигането на заложените цели на държавната политика в областта на икономиката и енергетиката не само на национално ниво, но и на местно. Общините, като консуматори на енергия, имат съществена роля в развитието на енергийната ефективност чрез изпълнението на заложените в планове, програми и проекти енергоспестяващи мерки за намаляване на енергийната консумация.

Реализацията на общинските програми за енергийна ефективност води до:

-намаляване на зависимостта на общините от доставка на енергия и енергоносители;

-намаляване разходите за енергия и съответно повишаване на жизнения стандарт и качеството на живот;

-повишаване конкурентоспособността на местната икономика;

-откриване на иновативни производства и нови работни места;

-ограничаване на негативното въздействие върху околната среда и климата.

Енергийната ефективност означава извличане на максимална полза от всяка единица енергия чрез възпитаване на съответното енергийно поведение у потребителите и използване на модерни технологии за задоволяване на ежедневните енергийни потребности. Тя е най-ефективният начин за спестяване на енергия и намаляване на емисиите на парникови газове в атмосферния въздух.

Енергийната ефективност може да се представи и като измерител за разумното използване на енергията, което представлява функция от повишаване на ефекта от дейностите, свързани с потребление на енергия, при същевременно намаляване на разходите за това без загубата на енергиен комфорт.

Енергийната ефективност, като елемент от политиката по устойчиво развитие, води до:

- намаляване разходите за горива и енергия;
- повишаване сигурността на снабдяването с енергия;
- подобряване на топлинния комфорт;
- намаляване емисиите на парникови газове;

Изготвянето на общински програми за енергийна ефективност е задължителна част от държавната политика по енергийна ефективност и налага участието на

съответните регионални и местни структури. Общинските програми за енергийна ефективност целят да се намали нивото на енергопотребление в обектите – общинска собственост (сгради, инсталации, улично осветление и др.), като по този начин да се даде пример на населението и бизнеса с оглед генериране икономия на енергия в бита и индустрията.

Предвидените в настоящата програма мерки по енергийна ефективност имат за цел политиката по енергийна ефективност да се превърне в приоритетна на територията на община Момчилград, като по този начин се повишат икономическия растеж и жизнения стандарт на населението на Общината и се подпомогне опазването на околната среда. Настоящата програма е структурирана съгласно Указанията на Агенцията за устойчиво енергийно развитие (АУЕР) за разработване на планове/програми за енергийна ефективност.

2. *ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ*

Изготвянето на общинските програми за енергийна ефективност, както и на програмите за оползотворяване на енергията от възобновяеми източници и биогорива е един от приоритетите на кохезионната политика на Европейския съюз за периода до 2020 г. Чрез устойчиви енергийни проекти и стратегии за изпълнението на тези програми, кохезионната политика превръща екологичните предизвикателства - осигуряване качество на атмосферния въздух, намаляване изменението на климата и управление на ресурсите, във възможности за развитие на регионите и превръщането им в по-атрактивно място за инвестиции и създаване на нови работни места.

Като продължение на тази политика, Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност, въведена в българското законодателство с новия Закон за енергийната ефективност (обн., ДВ, бр. 35 от 15.05.2015 г., в сила от 15.05.2015 г.), предвижда в т. 18 от преамбюлната си част, че държавите-членки следва да насърчават общините и другите публични органи да приемат интегрирани и насочени към устойчиво развитие планове за енергийна ефективност с ясни цели.

Въвеждането на Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност в българското законодателство със сега действащия Закон за енергийната ефективност (ЗЕЕ) на практика постави общините в Република България в ситуация, при която всяка една от тези общини следва да приеме нова, актуална програма за енергийна ефективност, съответстваща на изискванията на Директивата и на ЗЕЕ за:

- реализацията на дейности и мерки за повишаване на енергийната ефективност в съответствие с Националния план за действие по енергийна ефективност 2014 – 2020

г., водещи до икономии на енергия не само в крайното, но и в първичното потребление на енергия;

- изпълнение на индивидуални цели за енергийни спестявания, като част от националната задължителна цел за енергийни спестявания на Република България до 2020г. от страна на т.нар. „задължени лица - търговци с енергия“ при крайните клиенти на енергия, към които принадлежат и общините;
- въвеждане на допълнително изискване, освен енергийната ефективност на сградния фонд на общините, да се повиши и енергийната ефективност на уличното осветление (за общини с население над 20 000 души).

По силата на чл. 12, ал. 1 - ал. 3 от ЗЕЕ държавната политика в областта на енергийната ефективност се изпълнява от всички държавни и местни органи, като за целта тези органи разработват и приемат програми по енергийна ефективност,съответстващи на целите, заложени в:

1. Националната стратегия по енергийна ефективност на Република България;
2. Националния план за действие по енергийна ефективност 2014 -2020 г.;
3. Националния план за сгради с близко до нулево потребление на енергия, националния план за подобряване на енергийните характеристики на отопляваните и/или охлаждани сгради - държавна собственост, използвани от държавната администрация;
4. Националната дългосрочна програма за насърчаване на инвестиции за изпълнение на мерки за подобряване на енергийните характеристики на сградите от обществения и частния национален жилищен и търговски сграден фонд.

Програмите по енергийна ефективност се разработват при отчитане на стратегическите цели и приоритети на регионалните планове за развитие на съответните райони, изготвяни на основание чл. 4, ал. 3 от Закона за регионалното развитие, както и възоснова на перспективите за устойчиво икономическо развитие на съответните райони за икономическо планиране.

По аргумент от чл. 12, ал. 4 от ЗЕЕ, средствата за изпълнение на програмите по енергийна ефективност се осигуряват в рамките на бюджетите на държавните органи и на общините.

3. НОРМАТИВНА БАЗА

Целите за повишаване на енергийната ефективност са конкретизирани в Енергийната стратегия на Република България до 2020 г.

Основният стремеж е намаляване на енергийната интензивност на брутния вътрешен продукт с 50% до 2020г. спрямо базисната 2005 г.

Настоящата програма е изготвена в съответствие с новото европейско законодателство в областта на енергийната ефективност и е съобразена със:

Стратегия „Енергетика 2020" на Европейския съюз (Трети либерализационен пакет в енергетиката „Енергетика и климат").

През 2007 г. Европейският съвет прие нови енергийни цели до 2020 г., т.нар. „триада 20-20-20" за повишаване на енергийната ефективност в крайното енергийно потребление с 20 %, увеличаване дела на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно енергийно потребление с 20% и намаляване, в резултат на това, на емисиите на парникови газове в атмосферния въздух с 20% спрямо базисната 1990 г. Тези цели са насочени към ефективното използване на ресурсите на Европа, като се направят важни промени в начина, по който в държавите-членки на Европейския съюз се произвежда и консумира енергия и се основават на постигнатото до този момент в областта на енергийната политика.

Директиви на Европейския съюз за енергийна ефективност

Европейското право в областта на енергийната ефективност включва седем директиви и девет регламента, които са транспонирани в българското законодателство в Закона за енергийната ефективност. Две от директивите са тясно свързани с енергийния мениджмънт в общините - *Директива 2010/31/ЕС относно енергийните характеристики на сградите* и *Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност.*

Директива 2010/31/ЕС на Европейският парламент и на Съвета от 19 май 2010 г. относно енергийните характеристики на сградите.

Целта на Директивата е да се подобрят енергийните характеристики на сградите в рамките на държавите - членки на Европейския съюз, като се вземат предвид външните климатични и местни условия, както и изискванията за параметрите на вътрешния въздух при стриктно спазване на съотношението „разходи- ефективност".

Директивата въвежда изискване за привеждане на съществуващия сграден фонд в държавите - членки до „сгради с близко до нулево потребление на енергия“.

Това означава подобряване на енергийните характеристики на сградите до максимално възможния клас на енергопотребление по скалата на класовете за енергопотребление за съответната сграда, в зависимост от действащите технически правила и норми към датата на въвеждането ѝ в експлоатация, плюс задължителното условие за оползотворяване на енергия от възобновяеми източници за задоволяване на енергийните потребности на обитателите на сградата.

Директивата въвежда и критерии по отношение на:
- общата методологична рамка за изчисляване на цялостните енергийни характеристики на сгради и части от тях;

- прилагане на минимални изисквания по отношение на енергийните характеристики на нови и съществуващи сгради, сградни компоненти и външни ограждащи елементи на сградата, които подлежат на основен ремонт;
- енергийно сертифициране на сгради и части от тях.

Директива 2012/27/ЕС на Европейският парламент Съвета от 25 октомври 2012 г. относно енергийната ефективност.

Основната цел на тази Директива е да допринесе за постигане на целите на европейския съюз за повишаване на енергийната ефективност в крайното енергийно потребление на държавите-членки до 31 декември 2020 г. с 20 % чрез:

- изготвяне на национална дългосрочна стратегия за саниране на обществения и частен сграден фонд;

- задължително реновиране на 3% годишно от пълната разгъната застроена площ (РЗП) на държавните сгради над 250 кв.м, а за общинските сгради това е пожелателно;

- въвеждане на схеми за задължения за енергийната ефективност, осигуряващи изпълнението на националната цел за енергийни спестявания от страна на т.нар. „задължени лица - търговци с енергия", между които тази цел се разпределя като индивидуални цели за енергийни спестявания, подлежащи на изпълнение чрез:

- сключване на договори за реализация на енергийноефективни услуги при крайните клиенти на енергия;

- внасяне на парични средства от страна на търговците с енергия в специализирани фондове за енергийна ефективност;

- прехвърляне на енергийни спестявания.

- насърчаване използването на т.нар. „ЕСКО модел“, представляващ финансова схема за насърчаване реализацията на енергоспестяващи мерки при крайните клиенти на енергия чрез реализацията на договори с гарантиран резултат;

- въвеждане на система за управление по енергийна ефективност (енергиен мениджмънт), включително енергийни обследвания, като част от прилагането на програмата по енергийна ефективност от публичните органи и органите на местната власт и местното самоуправление.

Пътна карта за енергетиката до 2050 г.

През декември 2011 г. Европейската комисия прие Пътна карта за енергетиката, която има за цел понижаване на въглеродните емисии до 2050 г., като същевременно се подобри конкурентноспособността на икономиката и сигурността на доставките на енергия за Европа. Ключов елемент за изпълнението на тази цел е реализацията на политиката по енергийна ефективност.

Енергийната стратегия на Република България до 2020 г.

Енергийната стратегия на Република България до 2020 г. отразява визията за развитие на сектор „Енергетика“ при отчитане на европейската визия в тази област, както и на политиките по енергийна ефективност и оползотворяване на енергията от възобновяеми източници.

Стратегия „Европа 2020“

Тя залага на три основни приоритета:

- интелигентен растеж - изграждане на икономика, основаваща се на знания и иновации;

- устойчив растеж - насърчаване развитието на екологична и конкурентоспособна икономика с по-ефективно използване на ресурсите;

- приобщаващ растеж - стимулиране на икономика с високи равнища на заетост, която да доведе до социално и териториално сближаване, както и нейните пет основни цели:

1.заетост за 75% от населението на възраст 20-64 години;

2.инвестиции в научно изследователската и развойна дейност в размер 3% от брутния вътрешен продукт на Европейския съюз;

3.постигане на целите „20/20/20“ по отношение на енергетиката и климата;

4.съкращаване на емисиите въглероден диоксид с 20% в сравнение с нивата от 1990 г.;

5.увеличаване дела на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия с до 20% и намаляване в резултат на това на консумацията на енергия, произведена по конвенционален способ с 20%.

Закон за енергийната ефективност

Въвеждането в българското законодателство на Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност със сега действащия ЗЕЕ поставя редица предизвикателства пред т. нар. „задължени лица - търговци с енергия“, както и пред общините в качеството им на крайни клиенти на енергия.

Съгласно чл. 14 от ЗЕЕ, за подпомагане изпълнението на националната цел за енергийна ефективност се въвежда схема за задължения за енергийни спестявания, която да осигури постигането на обща кумулативна цел за спестена енергия при крайното потребление на енергия до 31 декември 2020 г.

Общата кумулативна цел за енергийни спестявания обхваща периода 2014-2020 г. и се определя като натрупване на нови енергийни спестявания от минимум 1,5 на сто годишно от средната годишна стойност на общото количество на продажбите на енергия на крайните клиенти на територията на страната през 2010, 2011 и 2012 г., с изключение на количеството на продажбите на енергия, използвани в транспортния сектор, под код"B_101900" по статистиката на Евростат.

Общата кумулативна цел се разпределя като индивидуални цели за енергийни спестявания между следните задължени лица:

1. крайни снабдители, доставчици от последна инстанция, търговци с издадена лицензия за дейността "търговия с електрическа енергия", които продават електрическа енергия на крайни клиенти повече от 20 GWh годишно;

2. топлопреносни предприятия и доставчици на топлинна енергия, които продават топлинна енергия на крайни клиенти повече от 20 GWh годишно;

3. крайните снабдители и търговци с природен газ, които продават на крайни клиенти повече от 1 млн. кубически метра годишно;

4. търговци с течни горива, които продават на крайни клиенти повече от 6,5 хил. тона течни горива годишно, с изключение на горивата за транспортни цели;

5. търговци с твърди горива, които продават на крайни клиенти повече от 13 хил. тона твърди горива годишно.

При определяне на общата кумулативна цел по ал. 1 могат да се използват следните стойности за изчисление на енергийни спестявания в размер:

1. по 1 на сто годишно за 2014 и 2015 г.;
2. по 1,25 на сто годишно за 2016 и 2017 г.;
3. по 1,50 на сто годишно за 2018, 2019 и 2020 г.

Съгласно чл. 21 от ЗЕЕ, при изпълнение на индивидуалните цели за енергийни спестявания задължените лица по чл, 14, ал. 4 (търговци с енергия) могат да:

1.предлагат енергийноефективни услуги на конкурентни цени, чрез доставчик на енергийноефективни услуги, и/или

2.правят вноски във Фонд "Енергийна ефективност и възобновяеми източници" или в други финансови посредници за финансиране на дейности и мерки за енергийна ефективност в размер на инвестициите, необходими за изпълнение на мерки за постигане на индивидуалните им цели, определени съгласно методиката по чл. 7, ал. 1, т. 11, и/или

3.сключват споразумения с доставчици на енергийноефективни услуги или други незадължени страни за прехвърляне на енергийни спестявания, чрез прехвърляне на удостоверения за енергийни спестявания.

Предоставяне на енергийноефективни услуги на конкурентни цени при крайните клиенти:

Съгласно чл. 65 от ЗЕЕ, енергийноефективните услуги имат за цел комбиниране доставката на енергия с енергоефективна технология и/или с действие, което обхваща експлоатацията, поддръжката и управлението, необходими за предоставяне на услугата, водят до проверимо, измеримо или оценимо повишаване на енергийната ефективност и/или спестяване на първични енергийни ресурси.

Енергийноефективните услуги се извършват въз основа на писмени договори, сключени с крайни клиенти и включват изпълнението на една или повече дейности и мерки за повишаване на енергийната ефективност, определени в наредбата по чл. 18, ал. 2 - Наредба № Е-РД-04-3/ 04.05.2016 г. на министъра на енергетиката за допустимите мерки за осъществяване на енергийни спестявания в крайното потребление, начините на доказване на постигнатите енергийни спестявания, изискванията към методиките за тяхното оценяване и начините за потвърждаването им.

Когато в обхвата на енергийноефективните услуги се включва изпълнението на дейности по обследване за енергийна ефективност на сгради или обследване за енергийна ефективност на промишлени системи, задължените лица:

1. изпълняват сами дейностите, в случай, че отговарят на изискванията за обследване за енергийна ефективност на сгради по чл. 43, ал. 1 или 2 или за обследване за енергийна ефективност на промишлени системи по чл. 59, ал. 1;

2. възлагат изпълнението на дейностите на лица, които отговарят на изискванията за обследване за енергийна ефективност на сгради по чл. 43, ал. 1 или 2, или за обследване за енергийна ефективност на промишлени системи по чл. 59, ал. 1.

• Внасяне на парични средства във Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници" или в други финансови посредници:

Ключов момент от цитираната по-горе разпоредба на чл. 21 от ЗЕЕ е алтернативната възможност за задължените лица - търговци с енергия да внасят парични средства във Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници" или в други финансови посредници. В тази връзка чл. 7, ал. 1, т. 11 от ЗЕЕ предвижда, че министърът на енергетиката утвърждава методика за оценка на размера на вноските от задължените по чл. 14, ал. 4 от ЗЕЕ лица във Фонд "Енергийна ефективност и възобновяеми източници" и в други финансови посредници, необходими за постигане на индивидуалните им цели по предложение на изпълнителния директор на Агенцията за устойчиво енергийно развитие. Към настоящия момент няма данни горепосочената методика да е разработена и утвърдена.

• Прехвърляне на енергийни спестявания, чрез прехвърляне на удостоверения за енергийни спестявания от задължени лица, които са в преизпълнение на целите си или от незадължени лица:

Съгласно чл.75 от ЗЕЕ, удостоверенията за енергийни спестявания могат да се прехвърлят от:

1. задължено към друго задължено лице по чл. 14, ал. 4, когато първото задължено лице е в преизпълнение на определената му индивидуална цел за енергийни спестявания;

2. незадължено лице към задължено лице по чл. 14, ал. 4.

Водещото за удостоверенията за енергийни спестявания е, че те обективират реализирана икономия на енергия в резултат на вложена инвестиция за изпълнението

на мерки по енергийна ефективност, тоест основното при прехвърлянето са не самите удостоверения, а икономията на енергия, за която те се отнасят.

Управление потреблението на енергия:

Законът за енергийната ефективност предвижда и още една съществена дейност - управление потреблението на енергия.

Съгласно чл. 63, ал. 1 от ЗЕЕ, задължените по чл. 14, ал. 4 лица, собствениците на сгради по чл. 38, ал. 1, по отношение на които може да бъде извършено обследване за енергийна ефективност или сертифициране, собствениците на предприятия, промишлени системи и системи за външно изкуствено осветление са длъжни да извършват управление на енергийната ефективност.

Списъкът от дейности, посредством които се осъществява управлението на енергийната ефективност се съдържа в чл. 63, ал. 2 от ЗЕЕ и включва:

1. организиране на изпълнението на програмите за енергийна ефективност на държавните и местните органи, както и на други мерки, които водят до изпълнението на индивидуалните цели за енергийни спестявания;

2. поддържане на бази данни за месечното производство/потребление по видове енергии и потребители, включително дати, цени, количество и качество на доставените/продадените енергии и горива;

3. ежегодно изготвяне на анализи на енергийното потребление;

4. оценка на изпълнението на поставените им индивидуални цели за енергийни спестявания.

Закон за енергетиката

Със Закона за енергетиката на кметовете на общини се възлагат следните задължения:

- да изискват от енергийните предприятия на територията на общината прогнози за развитието на потреблението на електрическа и топлинна енергия и природен газ, програми и планове за електроснабдяване, топлоснабдяване и газоснабдяване;

- да осигуряват изграждането, експлоатацията, поддържането и развитието на мрежите и съоръженията за външно осветление на територията на общината за имоти общинска собственост;

- да предвиждат в общите и подробните устройствени планове благоустройствени работи, необходими за изпълнението на инвестиционните програми

на енергийните предприятия за развитие на мрежи и съоръжения на техническата инфраструктура.

Закон за устройство на територията

Едно от основните изисквания на Закона за устройство на територията {ЗУТ) е т.нар. „шесто изискване към строежите“ - изискването за енергийна ефективност (вж. чл. 169, ал. 1, т. 6 от ЗУТ), въведено в ЗУТ през 2005 г. С въвеждането на това изискване дейностите, свързани с реализация на инвестиционни намерения в областта на строежите, в това число и дейностите по изпълнение на енергоспестяващи мерки, бяха поставени на съвършено нова основа.

Национални стратегически документи, планове и програми

Протокол от Киото към Рамковата конвенция на ООН по изменението на климата;

Енергийна стратегия на Република България;

Първи национален план за действие по енергийна ефективност 2008 - 2010 г.;

Втори национален план за действие по енергийна ефективност 2011 -2013 г.;

Национален план за действие по енергийна ефективност 2014 - 2020 г.;

Годишен отчет за изпълнението на Национални план за действие по енергийна ефективност 2014 - 2020 г за 2015 г.;

Национален план за действие по промените в климата;

Стратегия за финансиране изолациите на сгради за постигане на енергийна ефективност и План - програма за нейното изпълнение;

Национална програма за развитие „България 2020";

Общински план за развитие на община Момчилград 2014-2020 г.

Подзаконови нормативни актове в областта на енергийната ефективност

- НАРЕДБА № РД-16-347 ОТ 02.04.2009 г. за условията и реда за определяне размера и изплащане на планираните средства по договор с гарантиран резултат , водещи до енергийни спестявания в сгради - държавна и/или общинска собственост;

- НАРЕДБА № РД-16-932 ОТ 23.10.2009 г. за условията и реда за извършване на проверка на водогрейни котли и на климатични инсталация по чл.27,ал.1 и чл.28, ал.1 от Закона за енергийната ефективност и за създаване, поддържане и ползване на базата данни за тях;

- НАРЕДБА № Е-РД-16-647 от 15.12.2015 г. за определяне на съдържанието, структурата, условията и реда за набиране и предоставяне на информация.

- НАРЕДБА № Е-РД-04-1 от 22.01.2016 г. за обследване за енергийна ефективност, сертифициране и оценка на енергийните спестявания на сгради;

- НАРЕДБА № Е-РД-04-2 от 22.01.2016 г. за показателите за разход на енергия и енергийните характеристики на сградите;

- НАРЕДБА № Е-РД-04-3 от 04.05.2016 г. за допустимите мерки за осъществяване на енергийни спестявания в крайното потребление, начините на доказване на постигнатите енергийни спестявания, изискванията към методиките за тяхното оценяване и начините за потвърждаването им;

- НАРЕДБА № Е-РД-04-05 от 08.09.2016 г. за определяне на показателите за разход на енергия, енергийните характеристики на предприятия, промишлени системи и системи за външно изкуствено осветление, както и за определяне на условията и реда за извършване на обследване за енергийна ефективност и изготвяне на оценка на енергийни спестявания;

- НАРЕДБА за методиките за определянето на националната цел за енергийна ефективност и за определянето на общата кумулативна цел, въвеждането на схема за задължения за енергийни спестявания и разпределянето на индивидуалните цели за енергийни спестявания между задължените лица (приета с Постановление на министерския съвет № 240 от 15.09.2016 г., обн., ДВ, бр. 75 от 27.09.2016 г., в сила от 27.09.2016г.

4. ОБЩ ПРОФИЛ НА ОБЩИНА МОМЧИЛГРАД

4.1.ГЕОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Община Момчилград е разположена в южна България и заема югоизточните части на Източните Родопи. С площта си от 358,124 km2, съставлява 11,15% от територията на област Кърджали. Попада в централните части на област Кърджали и има площ от 360 кв. км. Общината се простира между 41°53′ северна ширина и 25°42′ източна дължина по Гринуич. На изток граничи с община Крумовград, на юг – с община Кирково и община Крумовград, на запад – с община Джебел и на север с община Кърджали. Общината е съставена от 49 населени места, като повечето от тях са с население под 200 души, а едно от селищата е обезлюдено – с. Юнаци. Населението на цялата община е 16 263 души (към 01.02.2018 г.), като центърът на общината гр.

Момчилград е с население 7831 души. Второто по големина населено място е с. Груево с едва 715 души, следвано от Звездел (491) и Нановица (478).

Релефът в община Момчилград е предимно планински, като общината попада в силно разчленения дял на източнородопския Стръмни рид, който е с дължина около 40 км и ширина между 15-22 км. Най-високите върхове в района за Стръмни рид - 960 м. н.в., Здравец (Дамбалъ) – 910 м.н.в. и Черковище (Клисе тепе) 871м.н.в. Като цяло районът на Източните Родопи се характеризира със сравнително ниска надморска височина, като хълмистия пояс (200-600м.н.в.) заема 71,5% от общата територия, докато средно планинския (1000-1600м.н.в.) е представен на едва 0,2% от територията. Именно от тези средно планински части водят началото си много от притоците на р. Върбица и р. Големица, като Стръмни рид се явява и водораздела между двете реки. Като цяло долините в долните им течения се различават рязко от долините в Западните Родопи. Ниските части на склоновете им са полегати с постепенен преход към широки алувиални долинни дъна, които на места се стесняват от къси, сравнително слабо всечени проломи.

По отношение на морфоструктурата общината попада в Източнородопското структурно понижение, което от своя страна е заето от морски палеогенски седименти и ерупативни маси. То ги отделя от структурно изолираната Източнородопска плоска подутина, обхващаща Мъгленишкия рид и неговото северно подножие към Камилскодолския праг. Най-силно геоложко развитие е претърпял района през Кватернера, когато се е осъществило общо епейрогенно издигане, което има почти еднаква амплитуда с изключение на най-източните части на Хасковската хълмиста област около Свиленград. Поради това по течението на реките Върбица и Големица е установена пълната серия на кватернерни тераси.

Голяма част от склоновете, особено тези, които са заети от податливите на денудацията вулкански туфи и туфити и палеогенски пясъчници, глинести лиски и

мергели са подложени на силна съвременна ерозия. За интензивоното проявяване на съвременната ерозия извънредно много спомага както масовото обезлесяване, така и продължителните летни засушавания и проливните есенни валежи. Ерозията, както и специфичния характер на терена оказват негативно влияние върху селищната и транспортната мрежа в района.

Климат

Заемайки източните части на Родопите, климатът в община Момчилград попада в преходно-средиземноморската климатична област и се характеризира като умереноконтинентален до средиземноморски. Областта се намира под преобладаващо средиземноморско климатично влияние – особено по отношение на средиземноморските циклони. Освен това благодарение на по-голямата си откритост на север през зимното полугодие осезаемо се усеща влиянието на студените континентални въздушни маси, които нахлуват откъм север. Активната циклонална дейност през зимното полугодие е причина както за задържането на относително високо ниво на температурата, така и за увеличаване на валежите, които в по-голямата си част имат фронтален характер. Средната януарска температура е положителна и варира между 1° и 2° С. Понякога изваляванията са твърде интензивни, при което в течение на едно денонощие са наблюдавани до 80 мм валеж. Именно поради високите зимни и есенни валежи, средногодишните стойности на валежите са сравнително високи и варират между 650 мм и 750 мм. В повечето случаи валежите са от дъжд, като сняг вали главно през втората половина на декември, януари и февруари. Редки са случаите, когато снежната покривка остава в продължение на 5-6 дни. Разтопяването на снега обикновено става твърде бързо, което води до прииждане на реките, които понякога имат и стихиен характер.

Въпреки сравнително меката зима затоплянето през пролетта не настъпва много бързо. Докъм средата на април се наблюдават пролетни мразове и слани, като пò на юг термичните условия през пролетта са по-благоприятни и вредоносните мразове и слани се прекратяват по-рано от посочените по-горе срокове. Според Географски Атлас на България (2010г.) средната сума на валежите през пролетта за периода 1976-2005г. е между 150 мм. и 200 мм.

Лятото се характеризира с по-оскъдни валежи, твърде високи екстремни температури, средни юлски температури между 23° и 25° и много слънчеви дни. Именно нахлуването на горещи тропични въздушни маси обуславят и настъпването на

засушливи периоди. Сумата на валежите през лятото (юни, юли, август) за периода 1976-2005г. също както през пролетта варира между 150 мм и 200 мм.

Изтъкнатите климатични условия са благоприятни за вирeенето на редица топлолюбиви едногодишни култури и особено за висококачествените тютюневи сортове. От друга страна, според Българския Географски Атлас (2010) възможностите за потенциално производство на електроенергия от слънчева енергия или т.нар. среден годишен хелиоенергиен потенциал за района на община Момчилград варира от задоволителен до умерен в южните части. Ветроенергийният потенциал от своя страна е предимно задоволителен. Високата температурна сума на активния вегетационен период (3100-3500°C), както и ниските температури през зимата предоставят и добри възможности за отглеждане на многогодишни субтропични видове на открито.

Води и водни ресурси

През община Момчилград преминават двата големи притока на р. Арда – реките Върбица и Големица. Тази част на течението се характеризира с последователно редуващи се долинни разширения и проломни участъци в по-твърди скали. Скалният строеж, обезлесеността и големият наклон на обработваемите площи в района благоприятстват за интензивното развитие на ерозията. Поради тези причини твърдият отток на Арда и на нейните притоци е голям. Общината попада в хидроложката област със средиземноморско климатично влияние върху речния отток и в Егейската отточна област. Гъстотата на речната мрежа е между 0,8 – 1,0 км/км2, а средният многогодишен отток на реките варира между 300-620 мм/год. Районът е с преобладаващо дъждовно подхранване и пълноводие през зимата и средна годишна температура на речните води 10,1°C – 11,5°C. Броят на дните с ледови явления е нисък – между 0-15 дни, преобладават пукнатинните води. На територията на общината се намира и част от язовир „Студен кладенец", който се използва предимно за производство на електро-енергия и е с обем от 489 млн. куб.м.

Река Големица е била именувана Бургасдере до 1942, когато името ѝ е сменено на Големица. Дължината ѝ е 58,5км и по този показател тя се нарежда на 68 място сред реките на България. Тя е вторият по големината сред река Върбица приток на Арда и отводнява големи части от ридовете Мъгленик, Стръмни рид и Ирантепе в Източните Родопи. Реката извира на 930 м. н. в. под името Авренска река (или Дълбокото дере) в местността Думанлъ на българо-гръцката граница в рида Мъгленик в Източните Родопи на 5,5 км южно от село Аврен, община Крумовград. По цялото си протежение генералното ѝ направление е на север със стотици меандри. До устието си на най-

големия си приток река Кесебир тече в тясна, дълбока и обезлесена долина, като след това образува широка алувиална долина, която на места се стеснява в скалисти проломи между северните части на Стръмни рид на запад и рида Ирантепе на изток.

Реката има широк и слабо залесен водосборен басейн с площ 671 км2, което представлява около 12 % от водосборния басейн на р. Арда. Средният годишен отток е 19.3 куб.м на секунда, като водосборният ѝ басейн е 1203 кв.км. Реката е богата на черна мряна, скобар и речен кефал. Като цяло водите на реката масово се използват през летните месеци за напояване на стотиците декари тютюневи насаждения по долината ѝ.

Река Върбица е носила наименованието Сютлийска до 1942г. когато бива преименувана със сегашното си име. Реката се явява десен приток на р. Арда и се влива в язовир „Студен кладенец“. По дължина се нарежда на 28-мо място сред реките в България с нейните 98,1 км. Река Върбица е и най-дългият и най-пълноводен приток на р. Арда, поради което отводнява големи части от рида Жълти дял в Западните Родопи и Стръмни рид в Източните Родопи. Реката извира от Ардинския дял на Западните Родопи на 1284 м. н. в.от северното подножие на граничния връх Мъргазян. Реката се характеризира с широк и слабозалесен водосборен басейн с площ 1203км2, което е 20,8% от водосборния басейн на р. Арда. Средногодишните валежи по поречието на Върбица достигат до 1000 л/м2, които съчетани с интензивността с различно времетраене, големият водосборен басейн и факта, че валежите са през есента създават предпоставка за големи прииждания на реката и причиняване на наводнения особено в долното течение (околностите на Момчилград). Река Върбица е и една от най-поройните реки в цяла България.

Почви

Въпреки сравнително многообразната почвена покривка в България, поради сравнително еднообразния географски състав на община Момчилград, почвеното разнообразие в този район не е особено голямо и в района се срещат предимно канелени горски почви със съдържание на хумус между 2-4% и алувиално-ливадни и делувиално-ливадни почви около реките.

Като цяло *канелените горски почви* са разпространени предимно в нископланинските райони, като в котловините заемат сравнително по-разчленените форми на релефа. Този тип почви са с ограничено съдържание на минерални химически елементи. От гледна точка на физичните свойства за канелени горски почви е характерно силното уплътняване на профила независимо от различията на

механическия състав. При това структурата на горния слой обикновено е силно разпрашена, но подгорницата има сравнително добра структура. По-надълбоко почвената структура рязко се влошава. В районите на разпространението им ерозионните процеси са засилени. Като цяло основните процеси, които допринасят за развитието на ерозията са относително голямото вертикално разчленение на релефа и обезлесяването на значителни участъци от горите. Важно е да се отбележи, че почвената ерозия е един от основните проблеми, с които земеделците се сблъскват в световен мащаб тъй като оказва силно неблагоприятно влияние върху развитието на селското стопанство. Редица изследвания сочат, че устойчивите практики на биологичното земеделие, както и регулярни мероприятия по залесяване, могат значително да подобрят състоянието на почвите и да намалят процесите на ерозия. Канелените горски почви като цяло са подходящи за отглеждане на лозя, тютюн, овощни и зърнени култури

По поречията на реките Върбица и Нановишка са разпространени *алувиални и делувиално-ливадни почви*. Този тип почви обикновено обхващат поречието на реките, като тяхното почвообразуване може да бъде характеризирано по следния начин. То се извършва при условията на временно изобилно и постоянно достатъчно овлажняване с ежегодно натрупване на нови минерални вещества под мощна ливадна растителност. Профилът на алувиално-ливадните почви се състои от ясно откроен хумусен хоризонт, под който се редуват различните по механичен състав пластове на алувиалните наноси. В зависимост от историята на формирането на речната долина и развитието на почвата хумусният хоризонт се подразделя на един, два, три и повече подхоризонти. Хумусните хоризонти на алувиално-ливадните почви са обикновено структурни и рохкави. По механичен състав са предимно леко песъчливо глинести, на отделни места и средно песъчливо глинести. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци и коноп поради голямото количество влага, която получават от почвените хоризонти. Образувалите се от разрушаването на реолитовите скали „скелетни почви", създават макроклимат важен за естествено растящите тютюневите насаждения и билки. Този тип почви са подходящи за отглеждане и на овощни култури, фъстъци, технически култури и др.

Полезни изкопаеми

На територията на община Момчилград са локализирани няколко находища на естествено разпространени полускъпоценни камъни – опали, ясписи, ахати и др. Районът е богат на минерали и скали, като особено важни са залежите на перлити, които със своите топло и звукоизолационни качества са база за развитие на нови технологии. В района има и залежи от оловно-цинкови руди край с. Звездел.

Рискови процеси с природен характер

Община Момчилград попада в района на Източните Родопи, който се характеризира със сложна геоложка обстановка, специфични климатични условия и активна антропогенна дейност, които от своя страна благоприятстват развитието на почти целия спектър от природни бедствия. Най-общо казано по начин на проявление геолого-геоморфоложките рискови фактори включват разрушителни процеси с внезапно действие или с периодично активиране, процеси и явления с непрекъснато действие и процеси и явления, водещи до внезапни рискови ситуации. Според изследване на БАН по-голямата част от община Момчилград се характеризира с висока степен на геоложка опасност според анализ на следните основни фактори: способността на геоложката основа на разрушаване и дезинтеграция, сеизмичната активност, характеристика на пространственото разпределение на земната покривка, речната мрежа, действителните наклони на склоновете, хоризонталното и вертикално разчленение на релефа, климатичната обстановка и др. Най-разпространените рискове с природен характер в района на община Момчилград са свлачища, като към настоящия момент според данни на Министерството на регионалното развитие в района има две активни свлачища. Свлачищата в района от дълги години представляват голям проблем както за общината, така и за местното население, което е пряко засегнато от тези рискови природни явления. Най-общо казано геоложкият строеж и по-специално наличието на глинести инженерно-геоложки разновидности с ниски якостни характеристики са довели до възникването и развитието на свлачищните процеси. В тази връзка в последните години са извършвани няколко проекта за укрепване и трайно стабилизиране на свлачищата, въпреки това рискът от активизиране е голям и са необходими допълнителни инвестиции в предотвратяването му.

Защитени територии

В района на община Момчилград, съгласно Закона за защитените територии са обособени общо два защитени обекта:

- поддържан резерват – „Боровец”.

- природна забележителност – „Вкаменената гора”.

4.2. НАСЕЛЕНИЕ

Демографска характеристика на община Момчилград

Върху демографското развитие на община Момчилград влияние оказват различни по характер фактори и условия. Част от тях се проявяват и в останалите

административно-териториални единици на страната, а други имат специфичен характер, отразяващ нейното историческо, социално-икономическо, демографско и социо-културно развитие. Определящо влияние в тази насока имат динамиката на демографските процеси и явления, свързани с естественото възпроизводство, миграциите и структурните характеристики на населението. Съвременното състояние и тенденциите на изменения в посочените процеси и явления обуславят сегашното и бъдещото развитие на човешките ресурси в общината, както в количествено, така и в качествено отношение.

- ***Брой и динамика на населението***

Данните от последните преброявания показват съществуването на трайна тенденция към намаляване броя на населението на община Момчилград. Намалението започва още след преброяването през 1965г., когато е регистриран най-голям брой население в общината, но неговата изразителност е по-голяма след преброяването през 1985г и 2011 г.

През периода между преброяванията от 1985 и 2011 г. намалението на населението на общината има повсеместен характер и засяга в една или друга степен всички 49 населени места в т.ч. и общинския център – гр. Момчилград. Само за периода 2006-2012 г. жителите на общината са станали с 517 по-малко. За периода 2012-2018 г. жителите на общината са намалели с 454 в резултат, както на отрицателния естествен, така и на отрицателния механичен прираст. Темпът на намаление през периода е 3,67 %, а средногодишният темп на намаление е 0,46 %.

Промените в броя на населението на община Момчилград се отразяват и на неговата гъстота и териториално разпределение. Стойностите й също намаляват от 47,7д./кв. км през 2001 г. на 45,2д./кв.км. през 2011г. Гъстотата на населението в общината е значително по-малка в сравнение със средната за страната (67 д./кв.км). В териториален план населението на общината е разпределено в 49 селища в т.ч. и общинския център - гр. Момчилград. На него се падат 48,2 % от общия брой население на общината. Около половината от населението на общината живее в селата. На преброяванията през 2001 и 2011г. две от тях (Юнаци и Сярци) са без регистрирано постоянно население. Средният размер на останалите 46 села през 2011г.е 183 жители.

Негативните изменения в броя на населението са един от основните неблагоприятни фактори за бъдещото демографско и социално-икономическо развитие на общината. Негативните последици се свързват със съкращаване на работната сила и възпроизводствения потенциал в общината. В това отношение община Момчилград не

се отличава от общата тенденция на намаление на населението в страната и област Кърджали.

Община /Област	2006	2012	2018
Население на община Момчилград	16 562	16 045	15 591
Ръст на населението спрямо предходната година (в %)	-0,57	-0,68	-0,79

Таблица: Ръст на населението на община Момчилград, източник: НСИ

Община /област	2006	2012	2018
Население на община Момчилград	16 562	16 045	15 591
Население на област Кърджали	157 463	151 319	151 113

Таблица: Общ брой население на община Момчилград и област Кърджали, източник: НСИ

Независимо от посоченото намаление, през периода 2006 – 2012 – 2018 г. община Момчилград запазва четвъртата си позиция по брой на населението в Кърджалийска област след общините Кърджали, Кирково и Крумовград. По този показател след нея се нареждат общините Ардино, Черноочене и Джебел. Към 2018 г. в общината живеят 10,7 % от жителите на областта.

Възрастова структура

Възрастовата структура на населението дава представа за разпределението на населението по възрастови групи. Важността на възрастовата структура на населението, произтича от факта, че хората в отделните възрастови групи притежават различни жизнени и трудови възможности и по различен начин участват в материалното производство и духовния живот в обществото. От друга страна

населението се поделя на възрастови групи и в зависимост от техните репродуктивни възможности, определящи ролята им в процеса на естественото възпроизводство.

Община Момчилград	***Общо***		Население под трудоспособна възраст		Население в трудосп. възраст		Население над трудосп. възраст	
	бр.	%	бр.	%	бр.	%	бр.	%
Декември 2017	15 591	100	2 163	13,87	9 846	63,15	3 582	22,97
Декември 2007	16 434	100	2 665	16,21	10 726	65,26	3 043	18,52

По данни от Националния статистически институт за периода 2007г. – 2017 г. се наблюдава намаляване на населението аналогично на ситуацията в страната, повлияно от населението в трудоспособна възраст, като при населението в над трудоспособна възраст се отчита увеличение за 2017 г. спрямо 2007 г.

Това се дължи както на отрицателния естествен прираст, така и на отрицателния механичен прираст.

Друга важна особеност е зависимостта между полово-възрастовия състав на населението и естествения му прираст.

Отрицателните стойности на естествения прираст се увеличават ежегодно и това води до намаляване на демографския потенциал на общината, което е ограничаващ фактор за нейното бъдещо социално-икономическо развитие. Отрицателният естествен прираст в комбинация със застаряване на населението силно влошава възпроизводствените възможности. Подобряването на градската среда е една от възможностите за намаляване на отрицателните стойности на естествения прираст.

Изменението във възрастовия състав на населението е от решаващо значение за формирането на трудоспособен контингент. В резултат на ниската раждаемост, населението в под трудоспособна възраст заема най-малък дял от населението в изследваната територия.

Делът на населението в над трудоспособна възраст в общината е близък до средния за страната.

В центъра на общината – гр. Момчилград, към края на 2017г. живеят 7 741 д.– 49,65 % от общото население на общината по данни на ГРАО.

НАСЕЛЕНО МЯСТО	БРОЙ	НАСЕЛЕНО МЯСТО	БРОЙ
ГР.МОМЧИЛГРАД	7741	С.НЕОФИТ БОЗВЕЛИЕВО	291
С.АУСТА	170	С.ОБИЧНИК	11
С.БАГРЯНКА	207	С.ПАЗАРЦИ	202
С.БАЛАБАНОВО	110	С.ПИЯВЕЦ	66
С.БИВОЛЯНЕ	149	С.ПЛЕШИНЦИ	38
С.ВРЕЛО	126	С.ПОСТНИК	172
С.ВЪРХАРИ	137	С.ПРОГРЕС	341
С.ГОРСКО ДЮЛЕВО	48	С.ПТИЧАР	243
С.ГРУЕВО	686	С.РАВЕН	288
С.ГУРГУЛИЦА	38	С.РАЛИЦА	34
С.ДЕВИНЦИ	109	С.САДОВИЦА	35
С.ДЖЕЛЕПСКО	223	С.СВОБОДА	84
С.ДРУМЧЕ	16	С.СЕДЕФЧЕ	176
С.ЗАГОРСКО	138	С.СЕДЛАРИ	192
С.ЗВЕЗДЕЛ	435	С.СЕНЦЕ	28
С.КАМЕНЕЦ	19	С.СИНДЕЛЦИ	271
С.КАРАМФИЛ	252	С.СОКОЛИНО	453
С.КОНЧЕ	264	С.СЯРЦИ	0
С.КОС	97	С.ТАТУЛ	94
С.КРЕМЕНЕЦ	23	С.ЧАЙКА	197
С.ЛАЛЕ	234	С.ЧОБАНКА	202
С.ЛЕТОВНИК	31	С.ЧОМАКОВО	32
С.МОМИНА СЪЛЗА	26	С.ЧУКОВО	218
С.НАНОВИЦА	391	С.ЮНАЦИ	0

Коефициентът на раждаемост в община Момчилград се движи в рамките на 8.7 ‰ (живородени деца на 1000 д. от населението) .

4.3. СГРАДЕН ФОНД

По отношение на тяхното предназначение се приеме следната квалификация на сградите:

1. *жилищни*: а) еднофамилни индивидуални къщи; б) жилищни сгради (блокове) с ниско и средно застрояване; в) смесени сгради;

2. *нежилищни (сгради, които са публична собственост или се използват от обществеността*): а) сгради за административно обслужване (административни, кметсва, и др.); б) сгради в областта на образованието (учебни, детски градини и др.); в) други сгради за обществено ползване (сгради в областта на социалните дейности, читалища и др.).

Състоянието на общинския сграден фонд и на сградния фонд в жилищния сектор в община Момчилград не се различават от тези в страната за населени места от този тип, като основните причини за високата енергоемкост са: наследена енергоинтензивна структура в строителството в зависимост от годините на построяване –външните стени на повечето стари сгради са с неизолирани стени имат до 5 пъти по-големи топлинни загуби в сравнение с нормите за ново строителство, сутеренните и таванските плочи също са без топлоизолация, топлинните загуби през старата морално остаряла дограма - прозорци и врати достигат до 50 % и неефективното отопление и осветление.

Таблица Общински сгради на територията на община Момчилград

№	СГРАДА	АДРЕС
1.	СОУ „Н.Й.Вапцаров	гр. Момчилград
2.	ОУ „Д-р Петър Берон“	гр. Момчилград
3.	ОУ „Н.Й.Вапцаров“	с. Груево
4.	ОУ „Н.Й.Вапцаров“	с. Звездел
5.	ОУ „Васил Левски“	с. Равен
7.	ОУ „Св.Св. Кирил и Методий“	с. Нановица
8.	Духовно училище Момчилград	гр. Момчилград
9.	ПГ по ТХВП „Св. Св. Кирил и Методий“ – Момчилград	гр. Момчилград
10.	Общински детски комплекс (ОДК) - Момчилград	гр. Момчилград
11.	ЦДГ „Здравец“	гр. Момчилград

12.	ЦДГ „Зорница“	гр. Момчилград
13.	ЦДГ „Щастливо детство“	гр. Момчилград
14.	ЦДГ „Слънце“	с. Груево
15.	ЦДГ „Пролет“	с. Нановица
16.	ЦДГ „ Щастливо детство“	с. Звездел
17.	„Център за настаняване от семеен тип – Момчилград”	гр. Момчилград
18.	Център за обществена подкрепа Момчилград	гр. Момчилград
19.	Детски център за деца с увреждания	гр. Момчилград
20.	Детска ясла „Трети март”	гр. Момчилград
21.	Общинска администрация - Момчилград	гр.Момчилград
22.	Здравен пункт	с.Загорско
23.	Читалище	с.Чайка
24.	Здравна служба, ет. 1	с.Пиявец
25.	Здравна служба, ет.1	с.Чуково
26.	Здравен дом	с.Звездел
27.	Младежки клуб	с.Багрянка
28.	Младежки клуб	с.Чуково
29.	Основно училище	с. Синделци
30.	Сграда МВР	с.Звездел
31.	Сграда – женска и детска консултация	гр.Момчилград
32.	Основно училище	с.Конче
33.	Битов корпус	с.Звездел
34.	Сграда за здравна дейност	с.Нановица
35.	Квартален клуб	с.Конче
36.	Целодневна детска градина	с.Карамфил
37.	Младежки клуб	с.Птичар
38.	Адм.сграда - ГПСОВ	гр. Момчилград
39.	Кметства на населените места и други общински недвижими имоти управлявани от Кмета на Община Момчилград	

4.4. ПРОМИШЛЕНОСТ

С най-голямо значение за развитието на промишлеността в общината са подсекторите текстилна и хранително-вкусова промишленост. Преработвателните предприятия ползват като суровини продуктите от селското стопанство, а леката промишленост – предимно текстилни суровини от внос или произвеждани извън региона. Конкурентно предимство се явява ниското равнище на заплащане на труда, което провокира инвестиционната активност в отрасли с ниска брутна добавена стойност, каквито на територията на общината са предприятията от текстилната промишленост. Характерно за местната икономиката е концентрацията на промишленото производство в общинския център. Преработващата и леката

промишленост с леки изключения са разположени в град Момчилград и някой от по големите селище в общината – с. Груево, с. Звездец, с. Равен, с. Нановица.

На територията на общината има налични значителни залежи на минерални ресурси, които дават възможност за развитие на добивната промишленост. В общината ще се добиват полиметални руди със сребърно и златно съдържание в рудник на „ГОРУБСО". Рудите, добити по открит способ, ще се преработват в действащите мощности на Обогатителната фабрика. Съществува проблем с възстановяването на терените в близост до трите рудника, а контрола по пречистването на промишлените води от рудодобива не е ефективен.

Важни за общината са залежите на перлити, които са база за развитие на бизнес и нови технологии, но и тук основния проблем е свързан със замърсяването на околната среда. При формирането на нетните приходи по отрасли с водещо значение през 2011 г. в икономиката на община Момчилград е подсектор „Преработваща промишленост", даващ значителна част от приходите - 42,4% и ангажиращ 31,7% от наетите. Тези данни потвърждават традиционно голямото значение на отрасъла за местната икономика.

По своя характер (брой на заетия персонал) предприятията в общината могат да се разделят на:

- **Микро предприятия** - ЕТ „Емса - Саджит Мустафа", „Добруджа" ООД, ЕТ „Ера-4-Ерхан Ахмед", „Промтех" ООД, „Наркооп ТПК", ЕТ „Сефа - Севдие Юсеин", ЕТ „Шишо - Бирол Мустафа", ЕТ „Мърфи - Бехчет Хайдар", „Пеликан МГ" ООД, „БКС-93" ЕООД, „Шенхай" ЕООД, ЕТ „Дени –Дениз Ариф", „Фейт" ООД;
- **Малки предприятия** - ЕТ „Светлини - Ергун Бахри", „Родопастрой" ООД, „Родопстрой – 97" ООД, „НАР" ООД, „Мах 2000" ООД, „Централ" ООД, „НЕК ГРУП" ЕООД, ЕТ „Мебелинвест-Себахтин";
- **Средни предприятия** – Унихранмаш" ЕООД, ЕТ „Неджо - БГ- Гюнай Мехмед", Б.В.К. „Винифера" ООД, „Туна Деним" ЕООД;

По своята отраслова принадлежност те покриват широк спектър – шивашка, хранително вкусова промишленост, строителство и други.

Предприятие	Дейност
Родопастрой	Строителство
ЕТ Неджо БГ	Производтсво на хляб и тестени изделия
Пеликан ЕООД	Производител на боза
Туна Деним	Производство на дънкови панталони
Бадекс ООД	Шивашки цех
Меси ООД	Шивашки цех
Биоиндъстри ООД	Проектиране, производство, ремонт,

Гинчо Колев	доставка и монтаж на машини, съоръжения и комплектни линии за преработка на мляко, плодове и зеленчуци
Ормак Хортум	Производство ни продажба на каучукови, пластмасови и метални изделия за автомобилната промишленост
Челеби калъп ООД	Производство ни продажба на каучукови, пластмасови и метални изделия за автомобилната промишленост
Алтех	Шивашки цех
НЕК ГРУП	Производство и добив на строителни материали, каменни фракции, асфалтови смеси за пътно строителство

Община Момчилград е на второ място в област Кърджали по брой работещ бизнес от нефинансовия сектор след община Кърджали.

В подсекторите текстилна и хранително-вкусова промишленост са наети близо 90% от наетите в промишлеността лица, като само в текстилната (в т.ч и шивашката) промишленост са ангажирани близо 60%, основно женска заетост. Вложените инвестиции също са най-сериозни в текстилната промишленост. Като голям работодател в общината се отличава „Галс Текстил - Лейла Кешджи“ ЕООД. Местните частни шивашки фирми работят предимно на ишлеме. Работните места не са устойчиви, няма наличие на дългосрочни инвестиции в сектора, липсва технологично обновление. Производството на шивашки изделия и трикотаж осигурява заетост предимно на жените, което обяснява и намаляването на делът на безработни жени до 55.2%. Текстилният бизнес не изисква огромни инвестиции, мобилен е и това дава възможност на предприемачите сравнително лесно да преместват производството си според интереса. От друга страна, бизнесът може да разчита на евтината работна ръка в региона.

Машиностроителният сектор е представен от МЗ „Върбица“ (поделение на „Хранинвест – Хранмашкомплект“ АД Стара Загора), произвеждащ машини за леката промишленост. На територията на общината се намира и компанията „Промаш“ ООД развиваща проектантска, производствена и сервизна дейност на автоматизирани линии за хляб. Свиването на производството и намаляване на заетостта очертават неблагоприятни тенденции в развитие на този сектор в икономиката на общината. Това се отразява крайно неблагоприятно и върху приватизираното по-малко предприятие „Родопи АД“ и няколкото малки частни фирми функциониращи на територията на община Момчилград.

Транспортна инфраструктура

Пътна инфраструктура

През територията на община Момчилград преминава паневропейски транспортен коридор №9 Хелзинки – Виборг – Санкт Петербург – Псков – Москва – Калининград – Киев – Роздилна – Кишинев – Букурещ – Русе – Велико Търново – Стара Загора – Хасково – Момчилград – Дедеагач. След откриването на Гранично контролно – пропускателен пункт Маказа – Нимфея, между България и Гърция, нарасна значението на пътя. Разстоянието от общината до ГКПП Маказа е 42км, което дава възможност за износ на продукция при сравнителни ниски транспортни разходи.

Републиканската пътна мрежа на територията на общината е с дължина 81,5км. Параметрите на тази мрежа са както следва:

път №	начало	край	дължина	I клас	II клас	III клас
5	349,600	367,800	18,200	18,200		
59	0,000	23,600	23,600		23,600	
508	0,000	3,400	3,400			3,400
5901	0,000	27,400	27,400			27,400
5902	0,000	8,900	8,900			8,900
Общо:			81,200	18,200	26,600	39,700

Таблица: Разпределение на републиканска пътна мрежа (км), източник: Задание за ОУП

Основна роля в транспортната система на общината играе републикански път I-5, който осигурява връзка, както с близките общини Кърджали и Кирково, така и с ГКПП Маказа. Той е с дължина на територията на общината от 18,200км, като пътят е в добро състояние. Той е от основно значение за бъдещето развитие на община Момчилград.

Републикански път II-59, свързва община Момчилград с общините Крумовград и Ивайловград. Неговата дължина е 23,600 км. и е в добро техническо състояние.

Третокласната пътна мрежа е съставена от пътищата III-508, III – 5901 и III – 5902, с обща дължина 39,700км. Републикански път III – 508 осигурява връзката между община Момчилград и община Джебел. Пътищата от третокласната пътна мрежа са в относително добро състояние.

Общинската пътна мрежа е с дължина 174,400км. Пътната мрежа е добре развита. Липсват населени места без достъп до общинският център. Липсват пътища от общинската пътна мрежа без настилка. Състоянието на пътната настилка е както следва:

- Добро състояние – 9,900 км.
- Средно състояние – 72,100 км.
- Лошо състояние – 92,400 км.

Както е видно, по-голямата част от пътищата са в лошо състояние. Асфалтовата настилка е износена и пътищата се нуждаят от рехабилитация. Поради недостига на средства за рехабилитация и реконструкция на общинските пътища, проблемът продължава да се задълбочава.

Изпълнение са два проекта по Програма за развитие на селските райони:

- „Реконструкция и рехабилитация на съществуващите общински пътища в община Момчилград“
- „Подобряване достъпа на населението и предоставяне на услуги чрез изграждане на „Пътна връзка на гр. Момчилград с път I-5 Кърджали – Подкова от км 0+000 до км 1+205“.

Железопътна инфраструктура

През територията на общината преминава ЖП линия Кърджали – Момчилград – с. Подкова с дължина 22км. Има осигурени връзки за селата Загорско, Каменец, Садовица, Гриево, чрез спирките Джебел, с. Горско Дюлево и гара Момчилград, като единствената сигурна транспортна връзка на село Птичар е жп спирката. Товаро-разтоварителна дейност, отделена от системата на НК „БДЖ“ се извършва на гара Момчилград. Има два прелеза при с. Птичар, както и между гара Момчилград и стопанския двор на ВК „Младост – 95“, обслужвани от ЖП секция Симеоновград.

Като цяло железопътната мрежа в общината е на добро техническо ниво. Железопътния транспорт играе важна роля за общината.

5. ПОЛИТИКА ПО ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ

Общинската програма за енергийна ефективност е подчинена на националната дългосрочна програма за енергийна ефективност, която конкретизира тезите на Управленската програма на Правителството и Енергийната стратегия на България, като формулира инициативите и мерките за повишаване на ЕЕ.

Основната цел е намаляване енергийната интензивност на БВП, чрез намаляване енергийната интензивност във всички икономически сектори - крайни потребители на горива и енергия: индустрия, транспорт, услуги, бит и селско стопанство. Реализирането на програмата ще доведе и до:

- намаляване вредните газови емисии и емисиите на парникови газове, отделяни в атмосферата, водещо до подобряване параметрите на околната среда;
- намаляване на топлинните загуби в сградите с подобряване на енергийните им характеристики;
- намаляване на отрицателния ефект от повишаване на цените на енергиите и горивата върху крайните потребители и подобряване комфорта на живот на домакинствата;
- рационално използване и забавяне на процеса на изчерпване на природните енергийни ресурси;
- намаляване зависимостта на страната от внос на енергийни ресурси;
- създаване на нови пазарни възможности за търговци (производители, фирми за услуги и т.н.) на енергийно ефективни съоръжения, разкриване на нови работни места;
- създаване на условия за добиване на енергия от ВЕИ .
- постигане на устойчиво развитие.

Енергопотреблението може да бъде намалено по различни начини.

Енергоспестяването или икономията на енергия твърде често се възприема, като философия на бедността и се свързва с намаляване на разходите за енергия, чрез известни ограничения. Енергийната ефективност е качествено понятие, характеризиращо рационалното използване на енергийните носители, чрез одобряване качеството на енергийните услуги при най-приемлива цена за обществото. Особено важно за успешно прилагане и осъществяване на мерките за пълноценно оползотворяване на енергийните ресурси в Община Момчилград е привличането на инвестиции.

През последните години в Община Момчилград са осъществени редица енергоефективни мероприятия, които освен че водят до съществени икономии на средства за енергийно обезпечаване на структурите, спомогат и за подновяване както на материално техническата база и енергийното оборудване, така и на сградния фонд.

Към момента са реализирани енергоспестителни мерки в следните сгради на територията на община Момчилград:

1. „Блок 12 АБВГ” – гр. Момчилград, ул.” Сан Стефано”, №.14.
2. Сдружение на собствениците „Родопи” - гр. Момчилград, ул.” Гюмюрджинска”, №.67, бл. 1А
3. Сдружение на собствениците „Блок Момчил юнак” – гр. Момчилград, ул.” Маказа”, № 69
4. Сдружение на собствениците „Сдружение на собствениците на етажна собственост в блок 8”- гр. Момчилград
5. „Блок 10 АБВГ” – гр. Момчилград, ул.” Сан Стефано”, № 2, бл. 10”
6. Сдружение на собствениците „Блок АПК – гр. Момчилград, ул. ”Момчил войвода”, № 7
7. Сдружение на собствениците „Блок № 4, гр. Момчилград, ул.” Сан Стефано”10
8. „Сдружение на собствениците на етажна собственост „Орфей” гр. Момчилград, ул.” Сан Стефано”, № 4, бл. 9
9. Сдружение на собствениците „СС – Добросъседство” гр. Момчилград, ул. ” Сан Стефано” №12, бл. 11
10. Сдружение на собствениците „Блок 1 АБВ”- гр. Момчилград, ул.” Хаджи Димитър” №21, бл. 1
11. Сдружение на собствениците Блок 2-3 " ул. " Хаджи Димитър" 19А, гр.Момчилград
12. Сдружение на собствениците "Блок 6 АБВГ” - ул. "Сан Стефано" 8А, гр. Момчилград
13. СУ „Н.Й.Вапцаров“, гр. Момчилград
14. ОУ „Д-р Петър Берон”, гр. Момчилград
15. ДГ „Здравец”, гр. Момчилград
16. ДГ „Зорница”, гр. Момчилград
17. Детска ясла „Трети март”, гр. Момчилград
18. Сграда на Общинска администрация - Момчилград.

В резултат на приложените мерки за енергийна ефективност, съчетани с подмяна на амортизирани съоръжения са намалени значително разходите за енергия и особено важно, разходите за поддръжка на съоръженията. На дневен ред е засиленото прилагане на енергоефективни мерки не само за намаляване на разходите, но и за повишаването на жизненото равнище и комфорта на потребителите на енергия.

Предстоящи за изпълнение проекти по Енергийна ефективност са представени в следната таблица:

№	Наименование на сградата	Населено място	Собственост	Предписани енергоспестяващи мерки
1	ОУ „Св.Св. Кирил и Методий“	С. Нановица	Общинска	Топлоизолиране на външните стени
2	ОУ „Васил Левски“	С. Равен	Общинска	Топлоизолиране на външните стени
3	ОУ „Н.Й.Вапцарив	С. Груево	Общинска	Топлоизолиране на външните стени
4	ЦДГ „Слънце“	С. Равен	Общинска	Топлоизолиране на външните стени
5	ЗДГ „Здравец – 2“	Гр. Момчилград	Общинска	Топлоизолиране на външните стени

По отношение на уличното осветление ще продължи обновяването му с LED осветителни тела.

В допълнение на горното, ще продължи и подмяната на котлите с течно и твърдо гориво с модерни такива на газ и пелети.

В синхрон със световната политика мерките водят не на последно място и до екологични подобрения и ползи.

Общината е в състояние да упражнява контрол върху редица дейности, водещи до повишаване на енергийната ефективност, да взема стратегически решения, свързани с това и в границите на своите компетенции да налага на инвеститорите изпълнения на мерки с подобен характер.

Основни инструменти за това могат да бъдат:

- одобряване на устройствени планове;
- оптимизиране на транспортни схеми;
- насърчаване на частната инициатива, свързана с реализиране на енергоефективни мероприятия;
- екологично съобразени технологии.
- даване приоритет на инвестиции в мероприятия, водещи до понижаване на разхода на енергия.

Тук действията могат да бъдат насочени в две посоки:

- Общината да оказва влияние върху крайните клиенти на енергия - промишлени предприятия, търговски обекти, домакинства, чрез провеждане на информационни кампании по енергийна ефективност и предоставяне на стимули за намаляване на потреблението на енергия;

- Изпълнение на съвместни дейности със задължените лица - търговци с енергия.

6. СЪСТОЯНИЕ НА ЕНЕРГИЙНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ

Електроснабдяването на община Момчилград и цялостното стопанисване на електроразпределителната мрежа и съоръженията към нея се осъществява от "ЕВН България Електроснабдяване" ЕАД .

Годишното потребление на ел.енергия на общинските сгради в МВч за периода от 2016 г. до 2018 г. е показано в следната таблица:

Година	**Потребление на ел. енергия в МВч.**
2016 г.	775,600
2017 г.	746,050
2018 г.	765,610

Електроенергийната система в общината е добре развита и оразмерена да поеме много по – голямо натоварване, което би улеснило бъдещите консуматори и би стимулирало икономическото развитие. Значителната част от съоръженията средно и ниско напрежение са в експлоатация повече от 20 години. Част от стълбовете и проводниковата мрежа е с изтекъл срок на годност. Съществуват проблеми в отделни селища и квартали с пад на напрежението над допустимите норми, произтичащо от дълги мрежи с малки сечения и недостатъчен брой трафопостове.

Всички населени места в общината са електрифицирани, но преносната мрежа до и във тях се нуждае от реконструкция и модернизация.

7. ЦЕЛ И ОБХВАТ НА ПРОГРАМАТА ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ

Основната цел на разработването на програмите за енергийна ефективност е да бъдат идентифицирани възможните дейности и мерки, които да доведат до енергийни спестявания, както и проектите за тяхното изпълнение.

В последните години значително внимание се отделя на прилагането на мерки за енергийна ефективност. Безспорно, намаляването на загубите от енергия е от приоритетно значение и със значителни ползи.

Неприлагането на мерки за енергийна ефективност през последните години, амортизацията на малкото приложени такива и слабият контрол, водят до нарастващи и ненужно големи разходи за потребление на горива и електрическа енергия. Предвид

това, е наложително да се прилагат енергоефективни мерки не само за намаляване на разходите, но и за повишаването на жизненото равнище и комфорта на потребителите на енергия.

И не на последно място енергоефективните мерки водят и до положителен екологичен ефект, свързан с намаляване на парникови газове в атмосферния въздух.

ЦЕЛИ

Политиката на община Момчилград по отношение на ЕЕ се базира на общински „План за развитие на община Момчилград 2014-2020 г.”

Община Момчилград има следните цели :

- Намаляване на топлинните загуби в сградите с подобряване на енергийните им характеристики, чрез саниране (пълно или частично);

- Ефективно използване на енергийните ресурси за отопление чрез отоплителни системи с висока ефективност, включващи и възможности за регулиране на потреблението и поддържане на стабилни нормативни параметри на микросредата в отопляваните обекти;

- Замяна на горива с ниска крайна ефективност с такива с по –висока (пелети, газификация);

- Изграждане на системи за оползотворяване на Възобновяеми енергийни източници (ВЕИ);

- Популяризиране и насърчаване на добрите практики в сферата на договарянето за енергоспестяване в общинския сектор;

- Намаляване емисиите на парниковите газове;

- Модернизиране на осветлението в общинските обекти без да се намалява нивото на осветеност и качеството на осветлението (чрез използване на компактни луминесцентни лампи, автоматични системи за контрол, управление, ниво на осветеност);

- Подобряване на енергийната ефективност при уличното осветление.

Подцели:

- ***Основен ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на обществени сгради:***

-Извършване обследване за енергийна ефективност на обществени общински сгради с площ над 250 кв.м;

-Основен ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на обществени сгради:

- Изолация на външни стени;
- Изолация на под;
- Изолация на покрив;
- Подмяна на дограма;
- Енергоспестяващи мерки по котелни инсталации;
- Енергоспестяващи мерки по прибори за измерване, контрол и управление;
- Енергоспестяващи мерки по сградни инсталации.

- ***Намаляване разходите за енергия в сгради и системи, финансирани от общински бюджет, чрез:***

  - Реконструкция на съществуващи отоплителни инсталации и изграждане на нови такива;
  - Внедряване на енергоспестяващи технологии и мерки.

- ***Повишаване нивото на:***

  - Познание по енергиен мениджмънт на специалисти от общинската администрация;
  - Информираност, култура и знания в областта на енергийната ефективност на ръководния персонал на общинските обекти;
  - Експертния потенциал на специалисти в общинската администрация за разработване и реализиране на проекти по енергийна ефективност;
  - Професионална квалификация на експлоатиращия персонал.

ОБХВАТ

При разработването на Програмата за енергийна ефективност се прилага методът на приоритетните целеви групи, като се разглеждат нуждите на групи крайни потребители със сравним модел на потребление на енергията.

Изборът на целеви групи се извършва след преценка на направените разходи за енергия в натурално и стойностно изражение, потенциала за реализиране на икономии, социалната значимост, нивото на комфорт, степента на влияние на структурите на администрацията, желанието на отделните структури към общината и др.

Възможностите за реализиране на проекти за енергийна ефективност в община Момчилград се насочват в три сектора:

1-ви сектор - "Сграден фонд" с целеви групи - детски градини, училища и административни сгради;

2-ри сектор - "Услуги" с целева група „Осветление в административните сгради";

3-ти сектор - "Възобновяеми източници на енергия".

В сектор "Сграден фонд" най- ефективните енергоспестяващи мерки са:

- Подмяна на съществуващата дървена и стоманена дограма с нова PVC и алуминиева дограма със стъклопакет с нискоемисийно стъкло;

- Топлоизолация на покриви;

- Полагане на фасадна топлоизолация;

- Повишаване ефективността на отоплителната инсталация и въвеждане на система за автоматично регулиране и контрол;

- Оползотворяване на енергия от възобновяеми източници (напр. за сградите с непрекъсната употреба, като детски градини, болници, социални домове и др.) е подходящо монтирането на термосоларни инсталации за топла вода (слънчеви колектори).

В сектор "Услуги" най-ефективните енергоспестяващи мерки са:

- подобряване на енергийните характеристики на енергийните системи;

- повишаване на енергийната ефективност на уличното осветлението, чрез внедряване на допълнителни мерки;

- оптимален режим за включване и изключване на уличното осветление; - система за мониторинг на уличното осветление;

- въвеждане на енергоефективни уреди;

- подмяна на осветителните тела с енергоспестяващи в общинските сгради;

- оптимизиране броя на осветителните тела.

В сектор "Възобновяеми източници на енергия" могат да се приложат мерки за енергийна ефективност както в общинския сектор, така и по инициатива на частни ползватели и инвеститори.

Целта е намаляване използването на горива, замърсяващи околната среда и удовлетворяване на растящите изисквания на населението по отношение на опазването на околната среда и подобряване на качеството на живот. Общината трябва да

предприеме действия за повишаване информираността на живеещите за възможностите за оползотворяването на енергия от възобновяеми източници.

През последните години нараства интересът към слънчевите колектори и системи за затопляне на вода, тъй като за климатичната зона, в която попада територията на община Момчилград, слънчевите системи могат да задоволят потребностите от топла вода.

8. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

- ***ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020г.***

Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 г. (ПРСР) е съфинансирана от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. Една от основните цели на програмата е насочена към опазване на екосистемите, осигуряване на устойчиво управление и използване на природните ресурси, предотвратяване и адаптиране към климатичните промени.

В рамките на тази цел са програмирани интервенции по Приоритет 5 на ПРСР „Насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към нисковъглеродна и устойчива на климата икономика в земеделието, хранителновкусовата промишленост и горското стопанство". По този приоритет Програмата включва мерки, които адресират целите и приоритетите, поставени от Третия национален план за действие по изменение на климата 2013-2020 г. за секторите селско стопанство, земеползване и горско стопанство и промишленост.

Планирани са интервенции в следните приоритетни области:

1. Приоритетна област 5Б „Повишаване на ефективността при потреблението на:

- енергия в селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост“, като се цели насърчаване на инвестиции в енергийна ефективност на стойност 217 млн. евро. Мерките по тази приоритетна област целят въвеждането на енергоспестяващи технологии при производството и преработката на селскостопанска продукция и предлагането й на пазара и на тях е отделен бюджет от 123 млн. евро, или 4,2% от общия бюджет на програмата.

2. Приоритетна област 5В „Улесняване на доставките и използването на:

- възобновяеми източници на енергия, на странични продукти, отпадъци и остатъци, и други нехранителни суровини за целите на биоикономиката“, насочена към насърчаване използването на ВЕИ, чрез подпомагане на инвестициите за производство

на ВЕИ за собствено потребление от преработка на вторични продукти, отпадъци, остатъци и други суровини в биоенергия.

Програмата цели инвестиции във ВЕИ на стойност 150 млн. евро, за които е отделен бюджет от 115,2 млн.евро, или 4% от общия бюджет на програмата.

- **ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНИ В РАСТЕЖ“ 2014 – 2020 г.“**

Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. е интегрирана оперативна програма, финансирана от Европейския съюз (ЕС), чрез Европейс кия фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от държавния бюджет на Република България, насочена към регионалното развитие и към постигане на целите на градс ката политика в България.

ОПРР е разработена, за да подпомогне побалансираното и устойчивото развитие на българските градове. Финансовата подкрепа по ОПРР е необходима, за да се преодолеят различията в развитието на регионите, как то и да се овладеят негативните миграционни процеси към София и големите градове, водещи до обезлюдяване на големи части от България.

Какви дейности могат да получат финансиране?

ПРИОРИТЕТНА ОС 1
„УСТОЙЧИВО И ИНТЕГРИРАНО ГРАДСКО РАЗВИТИЕ“

ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ:

- Изпълнение на мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради, в студентски общежития и в административни сгради на държавната и общинската администрация;
- Предоставяне на заеми и/или гаранции за обновяване на жилищни сгради и студентски общежития.

ИНТЕГРИРАН ГРАДСКИ ТРАНСПОРТ:

- Разработване на планове за управление на движението и въвеждане на Интелигентни транспортни системи (ИТС);
- Подобряване на достъпността на спирките на обществения градски транспорт и довеждащата до тях инфраструктура (подлези и надлези);

- Разработване и подобряване на системи за обществен градски транспорт, в това число закупуване на нов подвижен състав за нуждите на градския транспорт.

ГРАДСКА СРЕДА:

- Изграждане и възстановяване на паркове, зелени площи, детски площадки, зоопаркове, градски площади, междублокови пространства, спортни площадки за свободен достъп и др;
- Изграждане и реконструкция на пешеходни алеи и тротоари, изграждане на велосипедни пътеки и алеи, пешеходни зони, подлези, надлези и мостове за пешеходци и велосипедисти;
- Монтаж на енергоспестяващо улично осветление и системи за охрана и борба с престъпността.

ЗОНИ С ПОТЕНЦИАЛ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ:

- Подобряване на съществуваща или строителство на нова техническа инфраструктура, свързана с бизнеса и предприемачеството;
- Строителство и обновяване на бизнес и индустриални зони, в т.ч. обществени или търговски сгради;
- Озеленяване, места за отдих, велоалеи, паркинги за велосипеди и автомобили за работещите в икономическите зони.

СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението;
- Основен ремонт, строителство и оборудване на общинска инфрас труктура за предоставяне на услуги за възрастни хора и хора с увреждания;
- Основен ремонт, изграждане и оборудване на подходяща общинс ка инфраструктура за предоставяне на услуги в общността за деца.

КУЛТУРНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Развитие на културна инфраструктура, чрез строителство, реконструкция, обновяване, обо руд ва не и обзавеждане на културни цент рове, театри, чита лища, биб лиотеки, опери, галерии, културни изложбени зали и други културни инс титуции, включително приле жа щи те пространства.

ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Изграждане, реконструкция, обновяване и оборудване на общински общообразователни и профилирани училища, детски градини и ясли.

СПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА:

- Строителство, реконструкция, ремонт, оборудване и обзавеждане на спортна инфраструктура за масов спорт като например: спортни зали, плувни басейни, футболни игрища, стадиони за обществено ползване, комбинирани игрища за волейбол и баскетбол, тенис кортове и др.

ПРИОРИТЕТНА ОС 2
„ПОДКРЕПА ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ В ОПОРНИ ЦЕНТРОВЕ В ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ“

Основната цел на тази приоритетна ос е да бъдат подпомогнати мерки за енергийна ефективност в обществени и жилищни сгради в малките градове, като част от комплекс от мерки, които трябва да бъдат предприети за смекчаване на процесите на упадък и емиграция на населението от малките градове и съседните им селски райони.

Може да бъде финансирано изпълнение на мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради, в административни сгради на държавната и общинската администрация, и в общински публични сгради на образователната, културната и социалната инфраструктура.

ПРИОРИТЕТНА ОС 3
„РЕГИОНАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Основната цел е модернизиране на институциите за средно и висше образование от регионално и национално значение, което ще доведе до намаляване на броя на отпадащите от образователната система ученици и ще повлияе на увеличаването на броя на хората със завършено висше образование.

Могат да получат финансиране:

- Строителство и ремонт на държавни и общински училища от национално и регионално значение, както и на висши училища, включително прилежащото им дворно пространство;
- Доставка и монтаж на оборудване и обзавеждане за горепосочените сгради/помещения, като част от цялостната им модернизация.

ПРИОРИТЕТНА ОС 4
„РЕГИОНАЛНА ЗДРАВНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Може да се финансира:

Закупуване на съвременни линейки, осигурени с комуникационно оборудване и медицинска апаратура за спешна медицинска помощ, и възможност за отдалечени консултации (телемедицина);

- Реконструкция, оборудване и обзавеждане на филиалите на Центровете за спешна медицинска помощ (ЦСМП) и спешни отделения в 33 държавни болници и единствената специализирана държавна болница за спешна медицинска помощ в България УМБАЛСМ „Н. И. Пирогов“ ЕАД.

ПРИОРИТЕТНА ОС 5
„РЕГИОНАЛНА СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Може да се финансира:

- Строителство, реконструкция и обзавеждане на центрове, предоставящи услуги за деца в риск; Строителство и обзавеждане на центрове за настаняване от семеен тип за деца в риск и защитени жилища;
- Строителство, реконструкция и ремонт на инфраструктура за предоставяне на услуги за ранно детско развитие за деца и техните семейства;
- Изграждане на инфраструктура за съпътстващи услуги за деца и възрастни;
- Строителство и обновяване на сграден фонд за социални услуги в общността за възрастни хора.

ПРИОРИТЕТНА ОС 6
„РЕГИОНАЛЕН ТУРИЗЪМ“

Основната цел на тази приоритетна ос е опазване и популяризиране на културното наследство, чрез развитие на цялостни туристически продукти, включващи неизползвания потенциал за културен туризъм в регионите в България.

ПРИОРИТЕТНА ОС 7
„РЕГИОНАЛНА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА“

Могат да получат финансиране инженерни решения за зелена инфраструктура – препятстващи и насочващи съоръжения, вертикална сигнализация, конструктивни съоръжения за пресичане под и над инфраструктурата и др., където е необходимо.

ПРИОРИТЕТНА ОС 8

„ТЕХНИЧЕСКА ПОМОЩ“

- ***ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА “ОКОЛНА СРЕДА 2014 – 2020 г.“***

Оперативната програма е предназначена за подпомагане развитието на по-конкурентоспособна нисковъглеродна икономика с ефикасно и устойчиво ползване на ресурсите, опазване на околната среда, намаляване на емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие.

- **Приоритетните оси на ОП „Околна среда“ са:**

-Приоритетна ос 1: Води;

-Приоритетна ос 2: Отпадъци;

-Приоритетна ос 3: Натура 2000 и биоразнообразие;

-Приоритетна ос 4: Подкрепа за интегриране на политика за околна среда и политика по изменение на климата при прилагане на ЕСИФ.

- **Примерни допустими дейности:**

- разработване на нови и/или актуализация на съществуващи нормативни/ стратегически/ програмни документи (вкл. планове и програми) и на съответните допълващи документи (ръководства, методически указания, проучвания и др.);

-изпълнение на проучвания и оценки за изпълнение на препоръките на ЕК и попълване на пропуските в първите ПУРБ във връзка с разработване на вторите Планове за периода 2015-2021 г.

- проучване и оценка на въздействието на човешката дейност върху качеството на повърхностните и подземните води, с цел планирането на контролен мониторинг на тези води.

- изготвяне на система за определяне на такса битови отпадъци отпадъците, на базата на количеството генерирани отпадъци, а не на база данъчна оценка на имотите;

-разработване на нови и/или актуализация на съществуващи стратегически документи за управление на отпадъците (национални стратегии, планове за управление на различни потоци битови отпадъци, други допълващи документи (ръководства, методически указания, проучвания и др.);

- дейности, свързани с провеждане на информационни кампании и осигуряване на публичност и информираност на обществеността във връзка с управлението на отпадъците.

- подготовка и провеждане на семинари и срещи за повишаване на информираността на населението и заинтересовани страни относно актуални теми за опазване на биологичното разнообразие и НАТУРА 2000, включително изготвяне на информационни материали (справочници,брошури, карти и др.) за тази цел.

- ***НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ НА МНОГОФАМИЛНИТЕ ЖИЛИЩНИ СГРАДИ***

Програмата е насочена към обновяване на многофамилни жилищни сгради, като с нея се цели, чрез изпълнение на мерки за енергийна ефективност да се осигурят по-добри условия на живот за гражданите в многофамилни жилищни сгради, топлинен комфорт и по-високо качество на жизнената среда.

Изпълнението на мерки за енергийна ефективност в многофамилни жилищни сгради допринася за:

- по-високо ниво на енергийната ефективност на многофамилните жилищни сгради и намаляване на разходите за енергия;

- подобряване на експлоатационните характеристики за удължаване на жизнения цикъл на сградите;

- осигуряване на условия на жизнена среда в съответствие с критериите за устойчиво развитие.

В рамките на Националната програма се предоставя финансова и организационна помощ за повишаване на енергийната ефективност в многофамилни жилищни сгради за подобряване на енергийната ефективност на сградите, в които живеят.

- **МЕЖДУНАРОДНИ ПРОГРАМИ И ИНИЦИАТИВИ**

Инициатива „ЕКО-иновации”

Инициативата подкрепя еко-новаторски проекти в различни сектори, които целят да предотвратят или намалят (негативното) влияние върху природата и които допринасят за оптималната употреба на ресурсите: разработване на продукти, техники,

услуги и процеси, които намаляват емисиите на CO2, ефективно използване на ресурсите, насърчаване на рециклирането и др.

Приоритетните области на програмата включват: рециклиране на материалите, сгради, производството на храни и напитки сектор, както и екологични бизнес. Въпреки, че ще се дава приоритет на МСП и частни фирми като бенефициенти, поканата за набиране на предложения по програмата е отворена за всяко юридическо лице от една от следните страни: 27 страни членове на ЕС, Норвегия, Исландия и Лихтенщайн, Албания, Хърватия, Бившата Югославска Република Македония, Израел, Черна гора, Сърбия и Турция, други страни – не членки на ЕС при условия, че има влязло в сила споразумение.

Програма „Интелигентна енергия – Европа"

Програмата е основен инструмент за подпомагане премахването на нетехнологични бариери и за принос към сигурността, устойчивостта и конкурентоспособността на европейската енергийна система. Програмата подкрепя проекти, които популяризират и разпространяват знания, практики и информация относно спестяването на енергия, променят политиките и нагласите на хората, както и такива, които подпомагат пазара на енергоспестяващи продукти в различни области- транспорт, строителство, възобновяеми източници, биогорива и др.

Със средства от програмата могат да се финансират до 75% от общите допустими разходи по проекта. Изключение от това правило прави само новата инициатива, насочена към разработване и прилагане на национални схеми за квалификация на кадри в областта на енергийната ефективност и възобновяемите енергийни източници в строителния сектор. Финансирането за нейния първи етап е до 90% от общите допустими разходи.

Допустими кандидати са обединения от минимум три публични или частни организации от страните членки на ЕС, както и членки на EFTA (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн), страни кандидатки или страни от Западните Балкани. Мерките, допустими по програмата са насочени в няколко основни направления:

-Енергийна ефективност и рационално използване на ресурсите (SAVE)

-Енергийноефективни сгради, енергийни постижения в промишлеността, енергоефективни продукти;

-Нови и възобновяеми енергийни източници (ALTENER) – Електроенергия от възобновяеми енергийни източници, отопление и охлаждане от възобновяема енергия; домашни и други приложения от малък мащаб на възобновяемата енергия; биогорива; Енергия в транспорта (STEER) – Алтернативни горива и екологично чисти превозни средства; енергийно-ефективен транспорт;

-Интегрирани инициативи – Създаване на местни и регионални агенции за управление на енергията; европейска мрежа за местни действия; устойчиви енергийни; био-бизнес инициативи; инициативи за енергийни услуги; образователна инициатива за интелигентна енергия.

Европейска финансова инициатива JASPERS (Joint Assistance in Supporting Projectsin European Regions)

Програмата е съвместна финансова инициатива на Европейската комисия, Европейската инвестиционна банка и Европейската банка за възстановяване и развитие и предлага техническа помощ при решаването на комплексни задачи по подготовката на качествени значими проекти, които да се представят за кандидатстване за финансиране от Европейските фондове пред ЕК. JASPERS е инструмент за техническа помощ за подготовката на големи инфраструктурни проекти, за които се предвижда финансиране от Структурните и от Кохезионния фондове на Европейския съюз. Техническата подкрепа от страна на инициативата е безвъзмездна и се изразява в предоставяне на консултации, съгласуване, изграждане и доусъвършенстване структурата на проекта, преодоляване на трудности, отстраняване на пропуски и идентифициране на нерешени проблеми.

Предпочитат се големи проекти в областта на опазването на околната среда на стойност над 25 млн. евро.

Европейската инициатива JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in CityAreas).

JESSICA е съвместна инициатива на ЕК, Европейската инвестиционна банка и Съвета на Европейската банка за развитие, която подкрепя публично-частни проекти за градско развитие, чрез предоставяне на заеми, банкови гаранции и дялово участие. На 27 май 2009 г. беше подписан Меморандум за разбирателство между правителството на Р България и Европейската инвестиционна банка за изпълнение на инициативата

JESSICA в България. В качеството си на Холдингов фонд, ЕИБ ще подпомага българските общини в процеса на интегрирано градско планиране и идентифициране на проектни идеи и ще създаде Фондове за градско развитие, които да започнат реалното финансиране на проекти.

Избираемите проекти по JESSICA трябва да бъдат насочени към подобряване на градската среда, като задължително включват компонент, който ще осигури печалба и възможност вложеният финансов ресурс да бъде върнат обратно във Фонда за градско развитие, в средносрочен план. Такъв тип компоненти могат да включват: бизнес центрове, бизнес паркове, културни институции, спортна инфраструктура, търговски зони, мерки за енергийна ефективност и др. Чрез този револвиращ механизъм, вложеният от Европейския фонд за регионално развитие (EFRD) финансов ресурс, ще продължи да бъде използван за финансиране на проекти за градско развитие в България дори след края на програмния период.

В България JESSICA се осъществява чрез ОП **„Региони в растеж“ 2014 – 2020 г.“**, в рамките на Приоритетна ос 1 „Устойчиво и интегрирано градско развитие”.

- ***КРЕДИТНИ ЛИНИИ***

Кредитната линия за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници за България (КЛЕЕВЕИ)

Кредитна линия за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници е разработена от Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) в сътрудничество с Българското правителство и Европейския съюз. Програмата предоставя кредитни линии на участващите български банки, които от своя страна предоставят заеми на частни дружества за проекти за енергийна ефективност в промишлеността и проекти за възобновяеми енергийни източници. Български банки, участващи в КЛЕЕВЕИ: Българска Пощенска Банка, Банка ДСК, Уникредит Булбанк, Юнионбанк, Обединена Българска Банка, Банка Пиреус, Райфайзенбанк.

Кредитна линия за енергийна ефективност в жилищни сгради (REECL)

Кредитна линия за енергийна ефективност в жилищни сгради (REECL) е създадена през 2005 г. с безвъзмездни средства от МФК и кредитен ресурс от ЕБВР с оглед осъществяване на енергоефективни мерки в жилищни сгради с бенефициенти физически лица и домакинства.

Програмата REECL, която представлява кредитен механизъм в размер на 50 милиона евро за финансиране на енергийната ефективност в жилищния сектор. Тези средства се предоставят на утвърдени български търговски банки за отпускане на потребителски кредити за енергоспестяващи мерки в българските домове.Те включват: енергоефективни прозорци; изолация на стени, подове и покриви; ефективни печки и котли на биомаса; слънчеви нагреватели за вода; ефективни газови котли и термопомпени климатични системи.

Кредитна линия на Европейската инвестиционна банка (ЕИБ) за енергийна ефективност в България

Кредитна линия на Европейската инвестиционна банка се финансира, чрез безвъзмездни средства от Международен фонд „Козлодуй" (МФК) и кредитен ресурс от ЕИБ, чрез подписан през м. декември 2006 г. меморандум между Р. България, ЕИБ и ЕБВР – в качеството и на администратор на МФК. Кредитната линия е насочена към финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници за публичния и частния сектор. Кредитната линия осигурява не само финансов ресурс (кредити, комбинирани с безвъзмездна помощ), но и техническа помощ при планиране и осъществяване на проекта.

Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“

Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ в България (ФЕЕВИ) е револвиращ фонд, създаден по силата на ЗЕЕ под формата на публично-частно партньорство, като автономно юридическо лице, с цел финансиране на инвестиционни проекти за повишаване на енергийната ефективност в съответствие с приоритетите в националните дългосрочни и краткосрочни програми по енергийна ефективност, приети от Министерския съвет.

Основния капитал на ФЕЕ се формира от средства предоставени от Глобалния екологичен фонд на ООН, Правителството на Р България, средства от двустранни (правителствени) дарения и средства от други дарители, частни предприятия. ФЕЕ изпълнява функциите на финансираща институция за предоставяне на кредити и гаранции по кредити, както и на център за консултации. ФЕЕ оказва съдействие на българските фирми, общини и частни лица в изготвянето на инвестиционни проекти за

енергийна ефективност. Фондът предоставя финансиране, съфинансиране или гарантиране пред други финансови институции.

Основен принцип в управлението на ФЕЕ е публично-частното партньорство. Фондът следва ред и правила, разработени с техническата помощ, предоставена от Световната банка и одобрени от Българското правителство.

Национален доверителен ЕкоФонд (НДЕФ)

Фондът е създаден през м. октомври 1995 г. по силата на суапово споразумение "Дълг срещу околна среда" между Правителството на Конфедерация Швейцария и Правителството на Република България. Съгласно чл. 66, ал.1 на Закона за опазване на околната реда, целта на Фонда е управление на средства, предоставени по силата на суапови сделки за замяна на "Дълг срещу околна среда" и "Дълг срещу природа", от международна търговия с предписани емисионни единици (ПЕЕ) за парникови газове, от продажба на квоти за емисии на парникови газове за авиационни дейности както и на средства, предоставени на база на други видове споразумения с международни, чуждестранни или български източници на финансиране, предназначени за опазване на околната среда в Република България. Фондът допринася за изпълнение на политиката на Българското правителство и поетите от страната международни ангажименти в областта на опазване на околната среда. Националният доверителен ЕкоФонд е независима институция, която се ползва с подкрепата на българското правителство. Националният доверителен ЕкоФонд финансира проекти в четири приоритетни области:

-Ликвидиране на замърсявания, настъпили в миналото;
-Намаляване замърсяването на въздуха;
-Опазване чистотата на водите;
-Опазване на биологичното разнообразие.

Форми на публично-частно партньорство

Договори "до ключ" (пълен инженеринг).При този вид взаимоотношения, публичният сектор предоставя правата и задълженията на частния сектор да проектира, изгради и експлоатира съоръжение за определен период. Предмет на договора може да са инсталации за производство на енергия, системи за ефективно използване на

енергията в обществения сектор, системи за контрол и мониторинг разхода на енергия и горива и други.

Финансирането на изпълнението на проекта може да се извърши изцяло от страна на публичния сектор, като частният сектор заплаща “такса” за експлоатирането, или да бъде осигурено от страна на частния сектор, като изплащането на направената инвестиция е за сметка на събирането на “такси” или други вземания.

ЕСКО договори (договори с гарантиран резултат)

ЕСКО моделът е въведен в българското законодателство с първия ЗЕЕ от 2004 г. ЕСКО компаниите се специализират в предлагането на пазара на енергоспестяващи мерки. Основната им дейност е свързана с изпълнението на пълен инженеринг за въвеждане на енергоспестяващи мерки при крайни клиенти на енергия, каквито са и общините. Този тип компании влагат собствени средства за покриване на всички разходи за реализиране на даден проект и получават своето възнаграждение от достигнатата икономия в периода, определен като срок на откупуване на първоначално направената инвестиция. За клиента остава задължението да осигури средства за годишни енергийни разходи, равни на правените от него през съответната базисна година.

Договори за енергийноефективни услуги

Съгласно чл. 65 от ЗЕЕ, енергийноефективните услуги имат за цел комбиниране на доставката на енергия с енергоефективна технология и/или с действие, което обхваща експлоатацията, поддръжката и управлението, необходими за предоставяне на услугата, и водят до проверимо, измеримо или оценимо повишаване на енергийната ефективност и/или спестяване на първични енергийни ресурси.

Енергийноефективните услуги се извършват въз основа на писмени договори, сключени между задължените лица – търговци с енергия и крайни клиенти на енергия (каквито са и общините) и сключват изпълнението на една или повече дейности и мерки за повишаване на енергийната ефективност, определени в Наредба № Е-РД-04-3 от 04.05.2016 г. на министъра на енергетиката за допустимите мерки за осъществяване на енергийни спестявания в крайното потребление, начините на доказване на постигнатите енергийни спестявания, изискванията към методиките за тяхното оценяване и начините за потвърждаването им.

Собствени средства от общинския бюджет

Възможностите за финансиране на инвестиции в енергийна ефективност в рамките на общинския бюджет се ограничават до отпускане на средства за подобряване на енергийните характеристики на образователната и социалната инфраструктура и уличното осветление. При реализирането на мащабни инвестиции и финансирането на цялостни решения ролята на общинския бюджет е само допълваща спрямо общия размер на необходимия финансов ресурс.

9. МЕРКИ ПО ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ

Мерките за повишаване на енергийната ефективност на територията на община Момчилград включват основно сгради, общинска собственост, като с приоритет са училищата и детските градини, както и сгради по НПЕЕМЖС.

Препоръчва се всички сгради на територията на общината, които нямат енергийни обследвания, да им бъдат обследвани, след което, според получените резултати да бъде преценено по кои програми може да се участва за финансиране.

Средните периоди на откупуване за най-често препоръчвани енергоспестяващи мерки са представени на следващата диаграма:

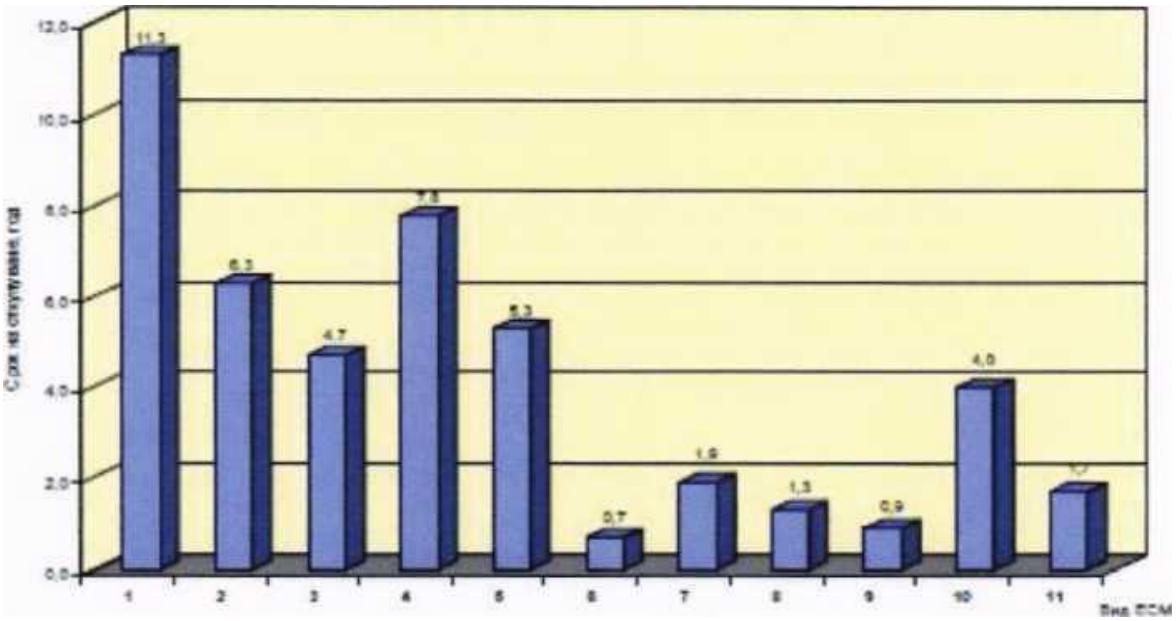

1- Изолация на външни стени; 2- Изолация на под: 3- Изолация на покрив: 4- Подмяна на дограма: 5- ЕСМ по осветление: 6- ЕСМ по абонатни станции: 7- ЕСМ по котелни стопанства:8- ЕСМ по прибори за измерване, контрол и управление: 9- Настройки (вкл.” температура с понижение"); 10- ЕСМ по сградни инсталации: 11- Други (въвеждане на система за енергиен мениджмънт в т.н.)

За обектите, които имат енергийни обследвания е необходимо да се прецизират и тези, които са със срок на откупуване до 5 години – да се направят постъпки за финансиране от Оперативните програми на Европейския съюз, като се вземат предвид предимствата на ФЕЕВИ като възможност за мостово финансиране.

Мерките, които трябва да предприеме общината са:

№	МЯРКА
1	Създаване на система за наблюдение и контрол на енергийното потребление в общинския граден фонд
2	Създаване на Общинска информационна система за енергийна ефективност
3	Създаване на Общински информационен център за ЕЕ
4	Въвеждане на алтернативни системи за отопление
5	Извършване на енергийни обследвания на общинския граден фонд
6	Енергийно обследване на системата за улично осветление на територията на общината
7	Подмяна и периодична поддръжка на системата за улично осветление
8	Въвеждане на морални и материални стимули за повишаване на ефективността на крайното потребление на енергийни ресурси
9	Осъществяване на мерки за енергийна ефективност, чрез реализиране на проекти по различни финансови схеми, фондове и програми
10	Провеждане на периодични обучения на общинските служители, заети в областта на енергийната ефективност
11	Проучване и определяне потенциала на общината за използване на ВЕИ в сгради
12	Изграждане на инсталации за производство на енергия от възобновяеми източници в общински сгради
13	Модернизация и ефективна употреба на енергийни системи в сгради, общинска собственост
14	Продължаване въвеждането на енергоспестяващи мерки и ВЕИ в общински сгради, както и сгради по НПЕЕМЖС.
15	Продължаване модернизацията на уличното осветление в община Момчилград
16	Подмяна на котлите с течно гориво (нафта, мазут) и твърдо гориво (дърва, въглища) с пелети, газ.

10. ЕТАПИ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Етапите на изпълнение на програмата за енергийната ефективност следва да бъдат съобразени със специфичния характер и сложността на всеки конкретен обект, както и спецификата и вида на избраните мерки, дейности и проекти. Етапите на изпълнение на програмата са:

- Инвестиционно намерение

Включва извършването на определени проучвания, с които се цели да се установи дали е целесъобразно осъществяването на инвестиционното намерение, начините и мащаба на изпълнението му, както и обследване на енергийна ефективност.

С оглед осъществяване на качествено енергийно планиране, общината се нуждае от създаване и поддържане на база данни за енергийната консумация и състояние на обектите, общинска собственост, с която до момента не разполага. Въз основа на събираните и актуализираните данни и информация, е възможно да се правят анализи и оценки. Тази база данни ще даде информация за състоянието на сградния фонд в общината, както и техническа информация за изходното състояние на енергийния сектор преди да започне изпълнението на Програмата за енергийна ефективност.

- Предварително проучване

Осъществява се предварително проучване за състоянието на обектите, в които е предвидено да бъдат реализирани мерки и дейности за намаляване на енергийното потребление на база на енергийно обследване. Трябва да се установи текущото състояние на дадена сграда енергопотреблението и както и да се посочат целесъобразни енергоспестяващи мерки.

- Инвестиционен проект

Разработва се в зависимост от спецификата и обема на предвидените дейности. За всеки инвестиционен проект се прави оценка като се използват различни методи и показатели, делящи се на статични и динамични.

- Подготовка и изпълнение на строителството

Включва подготовка на всички необходими документи и извършване на съответните строително - монтажни работи на съответния обект. След идентифицирането на необходимите мерки, които следва да бъдат извършени, за да се повиши енергийна ефективност на даден обект, следва и етапа на строително-монтажните дейности на заложените цели. На този етап се подготвят необходимите документи и се извършва строителството.

- Мониторинг

Той установява намалението на енергийното потребление след реализацията на дейностите и мерките по енергийна ефективност се извършва ежемесечно отчитане и записване на параметрите от измервателните уреди, инструктаж на техническия персонал по поддръжка на инсталациите и др. Ефективният мониторинг изисква изграждането на автоматизирана система за събиране и обобщаване на данни, което може да се осъществява чрез приложение на съвременните информационни и комуникационни технологии. По този начин може да се направят изводи по всяко време и за всеки обект дали средствата за енергоосигуряване се изразходват целесъобразно и дали се спазват нормативните изисквания за поддържане на микроклимата в съответната сграда.

11. ОЧАКВАНИ ЕФЕКТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО

Максимално точното предвиждане за очакваните ефекти от изпълнението на дейностите, мерките и проектите ще даде възможност за цялостна техникоикономическа оценка на програмата за енергийна ефективност на община Момчилград.

Най-важните резултати, които ще се постигнат с реализирането на програмата, са следните:

-икономия на топлинна енергия;

-икономия на електрическа енергия;

-икономия на горива;

-намалени емисии парникови газове;

-икономия на средства.

За някои от мерките е възможно да се получи сравнително дълъг срок на откупуване, но в тези случаи трябва да се има предвид тяхната екологичната значимост. Освен това, е важно да се подчертае, че ефектът от реализирането на дейностите и мерките се изчислява на база на действащите в момента цени на топлинната и електрическата енергия и на горивата. Тези цени ще продължават да се повишават, вследствие на непрекъснато растящите цени на горивата на международните пазари, поради което срокът на откупуване ще бъде по-малък, в сравнение с направените изчисления. Допълнителна предпоставка за намаляване на срока на възвръщаемост на

инвестициите е и бъдещата възможност за търговия на спестени емисии на парникови газове.

Освен горните практически резултати, изпълнението на програмата за енергийна ефективност ще доведе до:

-опазване на околната среда;

-забавяне на процеса на изчерпване на природните енергийни ресурси;

-подобряване на условията и стандарта на живот на хората;

-диверсифициране на енергийните доставки и намаляване на зависимостта на крайните клиенти от цените на горива и енергии;

-създаване на нови пазарни възможности за търговци (производители, фирми за услуги и т.н.) и разкриване на нови работни места;

-създаване на конкуренция между основните енергийни доставчици и поголяма сигурност на доставките;

-подпомагане постигането на устойчиво развитие и подобряване на показателите на околната среда, свързано с изпълнение на поетите задължения от Република България по Протокола от Киото към Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, ратифициран от Народното събрание със закон от 16.03.1995 г.

12. НАБЛЮДЕНИЕ И КОНТРОЛ

Процесът на наблюдение изпълнението на програмата за енергийна ефективност се осъществява от Агенция за устойчиво енергийно развитие (АУЕР).

Съгласно ЗЕЕ областните и общински администрации имат задължението ежегодно да изпращат попълнени отчети за напредъка по изпълнението на програмата по енергийна ефективност до Агенция за устойчиво енергийно развитие (АУЕР).

Наблюдението и изпълнението на общинските програми по енергийна ефективност ще се извършва от съответните специализирани структури сформирани по силата на Закона за енергийнта ефективност. За общините тази структура е общинския съвет по енергийна ефективност, а за областта като цяло Областиня съвет по енергийна ефективност. Експертната функция на първия определя неговата активна роля както в самото изготвяне на общинските програми, така и за тяхното изпълнение и наблюдение на изпълнението. Областният съвет по енергийна ефективност със своя консултативен характер ще акцентира върху оценяването на конкретното изпълнение и даването на препоръки и насоки за работа.

Оптималното осъществяване на дейностите по наблюдение и оценка на изпълнените или нереализирани цели от настоящата програма, ще позволи до голяма степен да се води успешна общинска политика по енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници.

Процесът по наблюдение и контрол изисква формулирането на ясни, точни, конкретни, измерими и лесни за отчитане показатели за успешна реализация на Програмата , които да бъдат одобрени от общинската администрация. Примери за такива показатели са посочените по-долу;

-Постигане на формулираните качествени и количествени цели и задачи на програмата;

-Създаване на условия за повторяемост и мултиплициране на резултатите от осъществени добри практики от реализираната програма;

-Въздействие на изпълнената програма върху други области, свързани с планирането и развитието на Общината;

-Ефикасност и ефективност на управлението на програмата.

13. ОТЧЕТ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО

В съответствие с чл. 12, ал.5 от Закона за енергийна ефективност държавните и местни органи представят ежегодно на изпълнителния директор на Агенцията за устойчиво енергийно развитие отчети за изпълнението на програмите по ал.2 от ЗЕЕ. Отчетите за изпълнението на дейностите и мерките от ПЕЕ се попълват и изпращат по утвърден образец от изпълнителния директор на АУЕР. Този образец е разработен в таблична форма, посредством която се систематизират данните и резултатите (очаквани и постигнати) от изпълнението на дейностите и мерките от ПЕЕ. Към образеца са разработени и указания за неговото попълване.

14. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Високата енергийна наситеност на единица произведена продукция в България, лошата топлоизолация на битовите и обществени сгради и липсата на традиции в усвояването на възобновяемите енергийни източници, са предпоставките, които налагат високите темпове на развитие в тази сфера. Реализирането на националната политика по енергийна ефективност, транспонирана в Закона за енергийната ефективност, е приоритет, който ще окаже положително въздействие върху редица

аспекти на социално ¬ икономическото развитие и опазването на околната среда в страната - в частност община Момчилград.

Въвеждането на енергийноефективни технологии за производство ще повиши конкурентноспособността на българската икономика, използването на възобновяеми енергийни източници в битовата и обществена сфера както и подобряването на топлинната изолация на сградите и оптимизирането на отоплителните системи – ще занижи енергийните разходи и ще намали натиска върху местния енергиен пазар.

Същевременно ефектите върху околната среда ще бъдат значителни по отношение на нивото на парниковите газове, замърсяването на атмосферата с оксиди и опазването на почвите и водите.

Цялата тази съвкупност, от взаимнозависими фактори и елементи на антропосферата, са определящи за жизнения стандарт на населението. Тяхното разумно и научно обосновано управление е гаранцията за устойчиво бъдещо развитие. Изготвянето на общинските програми по енергийна ефективност е задължителна част от държавната политика в тази област и налага участието на съответните регионални и местни структури. Разработването на програми и изпълнението на предвидените в тях проекти е част от регионалната политика за устойчиво развитие. С общинските програми за енергийна ефективност се цели да се повиши ефективността на използване на енергийните ресурси: да се намалят енергопотреблението и вредните емисии в атмосферата; да се осигури здравословната среда чрез подобряване на микроклимата; да се създадат предпоставки за финансиране на мероприятията за енергийна ефективност; енергийната ефективност да стане една от приоритетните общински дейности.

Програмата за енергийна ефективност на Община Момчилград за периода 2019 –2023 г. е стратегически документ с отворен характер. Той може да бъде усъвършенстван, допълван, променян и изменян на база промени в нормативните документи на национално ниво, както и установените резултати, нуждите и финансовата възможност на Общината.